

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Економічний факультет

ПОГОДЖЕННЯ
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри фінансів

_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО**

_____ **Наталія ШВЕЦЬ**

« ____ » _____ 2025 р.

« ____ » _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Фінансування видатків місцевих бюджетів: стан та
перспективи»

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітня програма _____ Фінанси і кредит

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

к.п.н., доцент

_____

Лідія АВРАМЧУК

Керівник магістерської

кваліфікаційної роботи

д.е.н., професор

_____

Юлія НЕГОДА

Виконав

_____

Володимир СМОЛЯР

Київ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувача кафедри фінансів
д.е.н., проф. _____ **Наталія ШВЕЦЬ**
[“ ” _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ

Смоляру Володимиру Володимировичу

[прізвище, ім'я, по-батькові]

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітня програма _____ Фінанси і кредит _____

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **«Фінансування видатків місцевих бюджетів: стан та перспективи»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України № 1854 «С» від 16.10.2024 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2025.10.29

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: дані НБУ, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, звіти Миронівської територіальної громади Київської області, нормативні та законодавчі акти України.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи видатків місцевих бюджетів
2. Аналіз та оцінка фінансування видатків місцевих бюджетів України
3. Напрями вдосконалення фінансування видатків місцевих бюджетів України

Перелік графічного матеріалу : 4 таблиці, 24 рисунки.

Дата видачі завдання «10» жовтня 2024 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи _____

Юлія НЕГОДА

Завдання прийняв до
виконання _____

Володимир СМОЛЯР

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота на тему: «Фінансування видатків місцевих бюджетів: стан та перспективи» має вступ, три розділи, висновки та список використаної літератури. Основна частина складає 58 сторінок комп'ютерного тексту. В роботі міститься 4 таблиці та 24 рисунки. Список використаної літератури складається з 75 найменувань.

Метою є дослідження стану фінансування видатків місцевих бюджетів та стратегічні напрями їх оптимізації.

Об'єкт дослідження є процес фінансування видатків місцевих бюджетів.

Предмет дослідження є фінансові відносини, що виникають в процесі фінансування видатків місцевих бюджетів.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано такі методи: системний та історичний (для дослідження теоретичних засад місцевих видатків); методи фінансового та статистично-економічного аналізу (для дослідження тенденцій фінансування видатків місцевих бюджетів); порівняльного аналізу тощо.

У першому розділі досліджено теоретичні основи видатків місцевих бюджетів, класифікацію видатків місцевих бюджетів та особливості законодавства в частині фінансування видатків місцевих бюджетів в умовах воєнного стану в Україні. Другий розділ розглянуто особливості планування видатків місцевих бюджетів, здійснено оцінку фінансування видатків місцевих бюджетів України та проаналізовано фінансування видатків Миронівської міської територіальної громади. Третій розділ присвячений напрямам вдосконалення фінансування видатків місцевих бюджетів.

Ключові слова: МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ, ВИДАТКИ, ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ, ФІНАНСОВИЦЬ КОНТРОЛЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	9
1.1. Сутність та особливості місцевих бюджетів	9
1.2 Сутність та класифікація видатків місцевих бюджетів	16
1.3 Особливості законодавства в частині фінансування видатків місцевих бюджетів в умовах воєнного стану в Україні	22
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	30
2.1. Особливості планування видатків місцевих бюджетів у воєнний період	30
2.2. Оцінка стану фінансування видатків місцевих бюджетів в Україні	38
2.3. Аналіз фінансування видатків Миронівської міської територіальної громади	40
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	54
3.1. Напрями вдосконалення механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів.....	54
3.2. Переваги впровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні.....	59
3.3. Видатки місцевих бюджетів на відновлення	60
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми. У зв'язку з військовим конфліктом економічна та фінансова ситуація в країні, особливо на місцевому рівні, зазнає значного впливу. Це створює серйозні виклики для формування та виконання місцевих бюджетів, оскільки вимагає адаптації фінансових стратегій і ресурсів. Видатки місцевих бюджетів є важливою складовою управлінської діяльності органів публічної влади у сфері забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад. Визначаючи пріоритети розвитку, територіальні громади через діяльність органів місцевого самоврядування здійснюють регулювання видаткової частини бюджету з метою досягнення стратегічних цілей, визначених у програмних документах.

Актуальним завданням є вдосконалення методів управління видатками, включаючи раціональний розподіл бюджетних коштів, а також оцінку ефективності та результативності здійснених витрат. Цей підхід забезпечує максимально можливу реалізацію ініціатив у межах наявних ресурсів, що сприяє покращенню якості надання послуг населенню, розвитку галузей та інфраструктури.

На сучасному етапі розвитку бюджетних відносин діяльність органів місцевого самоврядування вимагає вдосконалення системи управління бюджетними видатками для підвищення рівня державних послуг на місцях. Видатки місцевих бюджетів визначають пріоритети розвитку громади та є інструментом, що забезпечує сталість та розвиток економіки регіону.

Тому, дослідження фінансування видатків місцевих бюджетів є актуальним, оскільки воно дозволить проаналізувати вплив війни на видатки місцевих бюджетів; розробити ефективні стратегії фінансового управління; забезпечити стабільність та сталий розвиток місцевих громад в умовах воєнного конфлікту.

Дослідження щодо фінансування та управління видатками місцевих бюджетів є предметом дослідження багатьох наукових праць вчених та науковців, зокрема: А. Буряченко, В. Авер'янов, В. Варцаба, В. Зайчикова, В.

Кравченко, В. Яцюта, Д. Бутаков, І. Адаменко, І. Ломачинська, І. Луніна, І. Чугунов, І. Щербина, М. Василюшин, М. Гупаловська, М. Євдокімова, О. Західна, О. Кириленко, О. Піхоцька, С. Юрій, Ю. Негода, Я. Пилипенко та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою є дослідження стану фінансування видатків місцевих бюджетів та стратегічні напрями їх оптимізації.

Зважаючи на це, можна виокремити наступні завдання:

- дослідити сутність та особливості місцевих бюджетів;
- окреслити класифікацію видатків місцевих бюджетів;
- розглянути особливості законодавства в частині фінансування видатків місцевих бюджетів в умовах воєнного стану в Україні;
- проаналізувати особливості планування видатків місцевих бюджетів у воєнний період;
- оцінити стан фінансування видатків місцевих бюджетів в Україні;
- проаналізувати фінансування видатків Миронівської міської територіальної громади;
- запропонувати напрями вдосконалення механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів;
- визначити переваги впровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні.

Об'єкт дослідження є процес фінансування видатків місцевих бюджетів.

Предмет дослідження є фінансові відносини, що виникають в процесі фінансування видатків місцевих бюджетів.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано такі методи: системний та історичний (для дослідження теоретичних засад місцевих видатків); методи фінансового та статистично-економічного аналізу (для дослідження тенденцій фінансування видатків місцевих бюджетів); порівняльного аналізу тощо.

Інформаційною базою дослідження є дані НБУ, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, звіти Миронівської територіальної громади Київської області,

нормативні та законодавчі акти України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів; статті з економічних та фінансових періодичних видань; інформація з офіційних веб-порталів тощо.

Структура магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 24 рисунків і 4 таблиці. Список використаних джерел включає 75 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Сутність та особливості місцевих бюджетів

У сучасному світі, де економічна конкуренція стає ключовим чинником розвитку регіонів і країн в цілому, питання фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій набувають надзвичайної актуальності. Місцеві бюджети в цьому контексті виступають важливою ланкою, що визначає фінансову стабільність та розвиток окремих регіонів і міст.

Для України, досягнення фінансової незалежності та підвищення конкурентоспроможності територій обумовлені двома ключовими аспектами. Першим з них є реформа децентралізації, що значно розширила повноваження та відповідальність місцевих органів самоврядування щодо соціально-економічного розвитку своїх територій. Другим аспектом є надзвичайні умови, які виникли через війну, розпочату сусідньою країною-агресором. Реформа децентралізації, одна з найуспішніших в Україні, змінила спосіб взаємодії між центральною та місцевою владою у фінансовій сфері. Збільшення фінансової самостійності місцевих громад та їх здатність до самостійного розвитку є важливими факторами, які підтримують конкурентоспроможність різних територій. В умовах децентралізації та зрослої ролі місцевого самоврядування, місцеві бюджети стають ключовим інструментом для забезпечення розвитку та конкурентоспроможності різних територій.

Спроможність місцевих органів управління гідно відповісти на виклики визначає їх здатність до відновлення, зміцнення конкурентоспроможності та реалізації соціально-економічних проектів. У воєнний період місцева влада стикається із завданням забезпечення фінансової самостійності своїх територій, збереження життєво важливих послуг для громадян і реалізації інвестиційних проектів, при цьому враховуючи значні обмеження та непередбачуваність в умовах війни.

Ефективне функціонування місцевих бюджетів визначає можливість реалізації соціальних та економічних програм на рівні окремих територій, а також спроможність цих територій конкурувати на ринку інвестицій та приваблювати ресурси для розвитку. Необхідність пошуку оптимальних рішень підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності громад стає критичною для створення стабільного та конкурентоспроможного суспільства у повоєнний період та доводить актуальність дослідження джерел формування місцевих бюджетів та оптимізації їх структури. Адекватно сконструйована система доходів дозволить громадам підтримувати свої інфраструктурні та соціальні ініціативи, забезпечувати якісні послуги громадянам та забезпечувати сталість розвитку територій у вимірах сучасної України. Використання місцевих бюджетів як ефективного інструменту розвитку територіальних громад, зміцнення їх конкурентоспроможності та основи фінансової самостійності стає об'єктом інтенсивних досліджень у вітчизняних та зарубіжних дослідників [65].

Питання формування доходної частини місцевих бюджетів, зокрема, аналіз наповнення цих бюджетів, знаходить своє віддзеркалення у працях таких вітчизняних науковців, як В. Варцаба, Е. Мулеса, Р. Придко, І. Ломачинська, І. Чуркіна, О. Піхоцька, Ю. Негода, Л. Олійник та Ю. Ющик [9, 42, 46, 43, 45 50, 46, 44]. Окремий фокус уваги науковців зосереджено на питаннях, пов'язаних із децентралізацією місцевих бюджетів та впливом цього процесу на фінансову стійкість та конкурентоспроможність регіонів. Ці аспекти доволі ґрунтовно висвітлені у працях А. Єрмоєнко, Т. Канєвої, М. Карпенко [25, 32]. Проблема конкурентоспроможності територій та можливості її відновлення у повоєнний період розкрито у наукових працях такими вченими, як А. Мельник, І. Сторонянська, Т. Шматковська, О. Подзізей, І. Черевань, Б. Бородін [39, 66].

Місцеві бюджети є невід'ємною складовою бюджетної системи кожної держави і відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. Їх значення та функції залежать від типу економічної системи, прийнятих цілей та пріоритетів суспільного розвитку.

Відповідно до Бюджетного кодексу України [12] місцевими бюджетами в Україні є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Головною функцією місцевих бюджетів є фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування та реалізація соціальних й економічних програм на території. Місцеві бюджети складаються з доходів і видатків, де джерелами доходів виступають податки, дотації з державного бюджету, та інші надходження.

Місцеві бюджети, як інструмент фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, відіграють важливу роль у формуванні фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій.

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки першочерговими завданнями нової регіональної політики визначено прискорення економічного зростання регіонів і підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів. Підвищення рівня конкурентоспроможності територій є однією із трьох основних стратегічних цілей, спрямованих на досягнення окресленої мети [57].

В. Кравченко також розглядає місцевий бюджет в трьох аспектах: «По-перше, це правовий акт, згідно з яким виконавчі органи влади отримують легітимне право на розпорядження певними фондами грошових ресурсів. По-друге, це план (кошторис) видатків і доходів відповідного місцевого органу влади чи самоврядування. По-третє, це економічна категорія, оскільки бюджет є закономірним економічним атрибутом будь-якої самостійної територіальної одиниці, наділеної відповідним правовим статусом» [6].

В. Опарін характеризує місцевий бюджет водночас і як економічну категорію, і як правову, і як категорію за матеріальним змістом [48].

О. Сунцова підкреслює, що місцевий бюджет як економічна категорія «має певні, властиві лише йому, особливості – зосередження частини ВВП в руках

органу місцевого самоврядування з його подальшим використанням на місцеві потреби та його перерозподіл між галузями виробництва й адміністративно-територіальними утвореннями» [62].

П. Бечко, О. Ролінський [2] зазначають, що місцеві бюджети як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту населення [5].

О. Василик та К. Павлюк зазначають, що «економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, та використанні цих фондів на фінансування, утримання й розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства» [11]. Вони зазначають, що місцеві бюджети як економічна категорія відображають «грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості у процесі формування територіальних фондів коштів, які використовуються на соціально-економічний розвиток регіонів і поліпшення добробуту їхнього населення. Як фінансовий план місцевий бюджет являє собою систему організованих органами місцевого самоврядування заходів щодо соціального й економічного розвитку регіону і складається з двох частин – доходів і видатків» [11].

Отже, місцеві бюджети можна розглядати як наслідок фінансової або економічної діяльності певної території, оскільки через них утворюються і використовуються регіональні фонди грошових коштів і за їх станом можна визначитися щодо виконання основних показників діяльності господарства регіону. Відповідно до цього місцеві бюджети є важливим економічним важелем регіонального розвитку, через який забезпечується контроль за станом виробництва в регіоні, що, в свою чергу, надає бюджету вагомого значення економічної категорії, через яку відображаються реальні економічні відносини.

А. Науменко вважає, що місцеві бюджети – це сукупність економічних та грошових відносин, що виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових коштів місцевих органів влади в процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення потреб суспільства [41]. Також він зазначає – це план утворення та використання фонду фінансових ресурсів окремого регіону, завданням якого є забезпечення реалізації функцій та повноважень, покладених на місцеві органи влади [41].

І. Сазонець, Т. Гринько, Г. Придатко вважають, що місцеві бюджети – фонди фінансових ресурсів для реалізації завдань і функцій, які накладаються органами місцевого самоврядування [63].

Будучи частиною бюджетних відносин, місцеві бюджети як категорія мають ті самі ознаки, які притаманні фінансам в цілому, але у той же час мають і свої особливості (рис. 1.1), які відрізняють їх від інших сфер та ланок фінансових відносин.

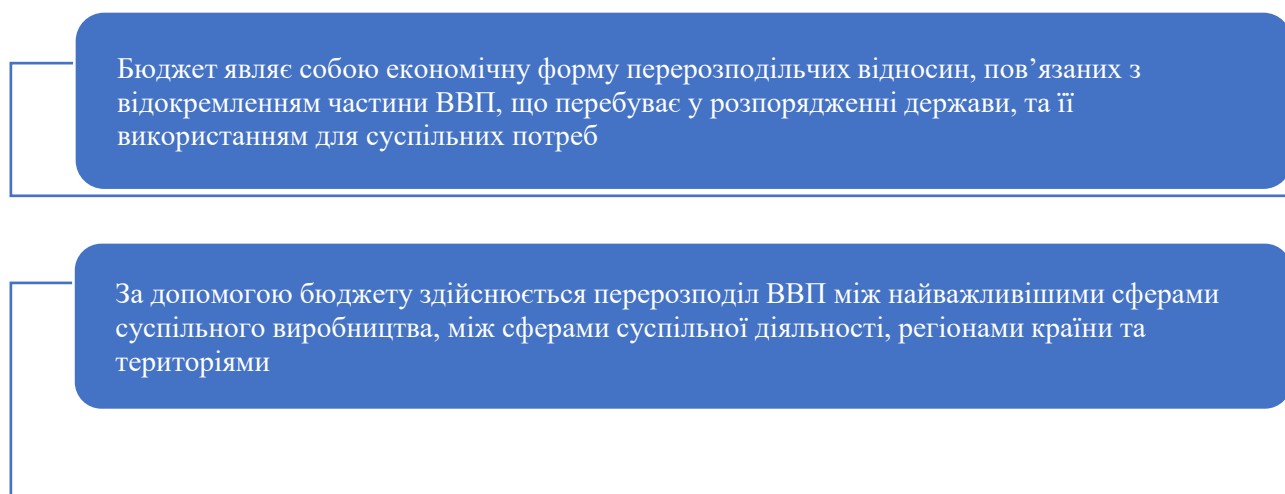

Рис. 1.1. Особливості місцевих бюджетів [41]

З іншого боку, місцеві бюджети – це сукупність економічних (грошових) відносин, що виникають у зв'язку з утворенням та використанням фондів грошових засобів місцевих органів влади у процесі перерозподілу національного доходу з метою забезпечення розширеного відтворення та задоволення соціальних потреб суспільства.

О. Ніколаєва, А. Маглаперідзе характеризують місцевий бюджет як невід’ємний елемент бюджетної системи країни окреслює економічні відносини між територіальною громадою, суб’єктами господарювання та фізичними особами, спрямовані на формування фонду грошових коштів та фінансування місцевих і громадських потреб, підвищення соціально-економічного розвитку територій та поліпшення добробуту територіальної громади [47].

Таким чином, проаналізувавши трактування поняття «місцеві бюджети» різними вітчизняними науковцями і визначивши наявність різних векторів дослідження даної категорії, визначити місцеві бюджети слід з позиції їх багатоаспектності та системності. На рис. 1.2. подано комплексний підхід визначення місцевих бюджетів.

Рис. 1.2. Комплексний підхід визначення категорії «місцеві бюджети» [60]

Таким чином, місцеві бюджети слід розглядати, як багатоаспектне та комплексне поняття, трактування та дослідження якого можна проводити з різних сторін.

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що місцеві бюджети відіграють ключову роль у системі місцевих фінансів. Вони виступають не лише як джерело фінансування суспільних потреб, а й як інструмент економічного зростання, підтримки інфраструктури та згладжування соціально-економічної нерівності.

Багатоплановість функцій місцевих бюджетів полягає в їхній ролі як:

- Чинника розвитку: сприяють соціально-економічному прогресу та фінансовій стабільності регіонів.
- Інструмента регулювання: виступають як механізм фінансового вирівнювання та макроекономічного регулювання.
- Важеля перерозподілу: забезпечують перерозподіл суспільного продукту на користь місцевих громад.
- Фінансової основи: є фінансовою базою для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.
- Планового документа: формують план розподілу та використання фінансових ресурсів на території.
- Джерела ресурсів: забезпечують надходження коштів для розвитку адміністративно-територіальних одиниць.
- Механізму реалізації програм: слугують інструментом для впровадження загальнонаціональних і регіональних стратегій розвитку.

1.2 Сутність та класифікація видатків місцевих бюджетів

Соціально-економічний розвиток територій забезпечується через систему видатків місцевих бюджетів. Органи місцевого самоврядування, представляючи територіальну громаду, визначають стратегічні пріоритети подальшого розвитку, які знаходять відображення у видатковій частині бюджету та фінансуються відповідно до встановленого порядку. Видатки місцевих бюджетів нині виступають ключовим інструментом реалізації економічної політики органів місцевого самоврядування. Саме на цьому рівні здійснюється оцінка результативності програм розвитку та ефективності економічних рішень, оскільки саме на місцевому рівні відбувається безпосереднє планування та реалізація заходів. Розподіл бюджетних ресурсів за напрямками розвитку громади здійснюється через видаткову частину бюджету. Аналіз структури видатків дозволяє простежити політичні орієнтири того чи іншого органу місцевого самоврядування: чи зосереджено увагу на розвитку соціальної сфери, чи, навпаки, акцентовано інвестиції на зміцненні економічної системи та стимулюванні підприємницької активності.

Отже, дослідження складу та структури видатків місцевих бюджетів є важливим завданням, адже вони відіграють визначальну роль у формуванні економічної політики територіальних громад.

Багато робіт вчених присвячено питанню дослідження проблематики теоретичних основ та практичних аспектів щодо особливостей фінансування видатків місцевих бюджетів, а саме роботи таких вчених: В. Балінського В. [3], О. Василика [10], Н. Власюка [13], І. Єфремової [26], В. Кавиршиної [31] та ін.

Територіальна громада через свої органи місцевого самоврядування визначає пріоритети свого подальшого розвитку, які відображаються у видатковій частині місцевого бюджету та фінансуються у визначених програм і заходів, які визначені законом про бюджет. О. Кириленко наполягає на необхідності фінансування через видатки суспільні потреби [33]. О. Василик і К. Павлюк [11] також пов'язують видатки місцевих бюджетів із забезпеченням добробуту населення та наданням необхідних послуг (освіта, медицина,

культура, спорт тощо). В. Кравченко зосереджує увагу на тому, що у видатках відображаються завдання органів місцевого самоврядування, які на них покладає громада. С. Юрій та В. Федосов, а також авторський колектив на чолі з М. Гапонюком [16] наголошують, що видатки – це не гроші, а відносини. Також ці науковці підкреслюють розподільну природу видатків місцевих бюджетів і те, що вони виникають при використанні фондів органів місцевого самоврядування. Проаналізувавши ці підходи С. Архипенко та Т. Голобородько вважають, що видатки місцевих бюджетів – це грошові кошти, які спрямовуються на фінансування потреб функціонування та розвитку територіальної громади, передбачених на відповідний рік у місцевому бюджеті [2].

Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків місцевих бюджетів ґрунтується на таких принципах (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Принципи здійснення видатків місцевих бюджетів [2]

Склад і структура видатків місцевих бюджетів визначається їх економічним змістом й роллю в розподілі національного доходу. Тому доцільним є більш детально зупинитись на вивченні видів видатків. Виділення видів видатків місцевих бюджетів визначається чинним законодавством з огляду на необхідність забезпечення контролю за напрямками витрачання коштів і їх цільовим спрямуванням. Так, види видатків місцевих бюджетів за різними критеріями

окреслено в Бюджетному кодексі України [8] та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [27].

Зокрема, Бюджетний кодекс України [8] з метою контролю цільового використання бюджетних коштів упорядковує види видатків місцевих бюджетів за чотирма напрямками класифікаційних ознак: функціональної, економічної, відомчої, програмної класифікації (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Види видатків місцевих бюджетів за Бюджетним кодексом [8]

Найбільш деталізований склад видатків місцевих бюджетів забезпечує функціональна класифікація [8] (рис. 1.5).

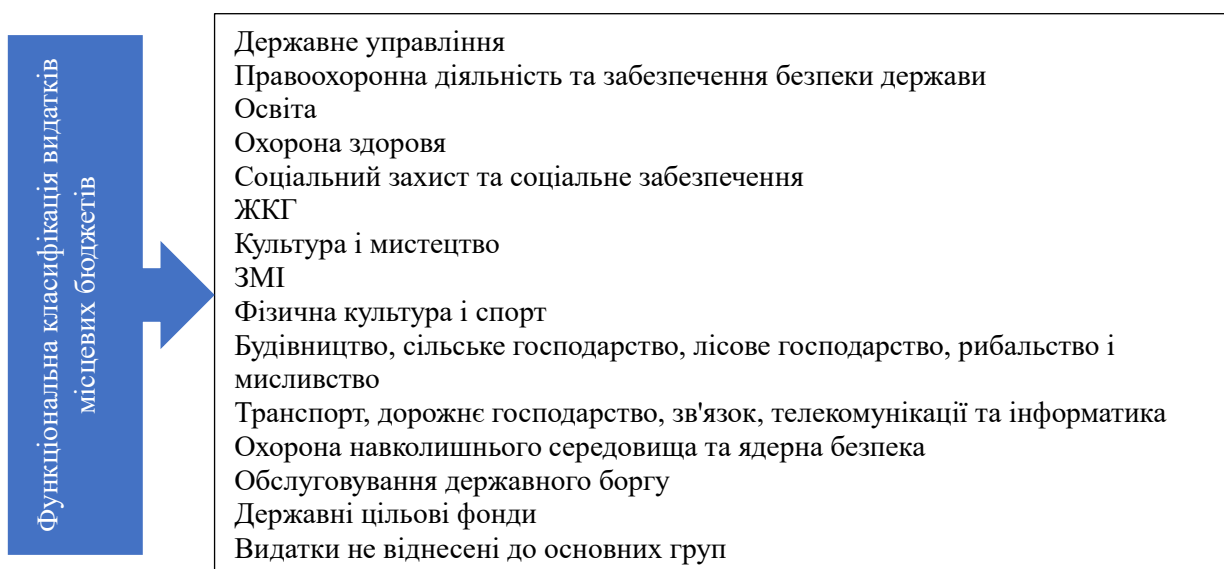

Рис. 1.5. Види видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією відповідно до Бюджетного кодексу [8]

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» у структурі видатків місцевих бюджетів передбачає розподіл видатків на поточні та розвитку [27], визначення яких показує рис. 1.6.

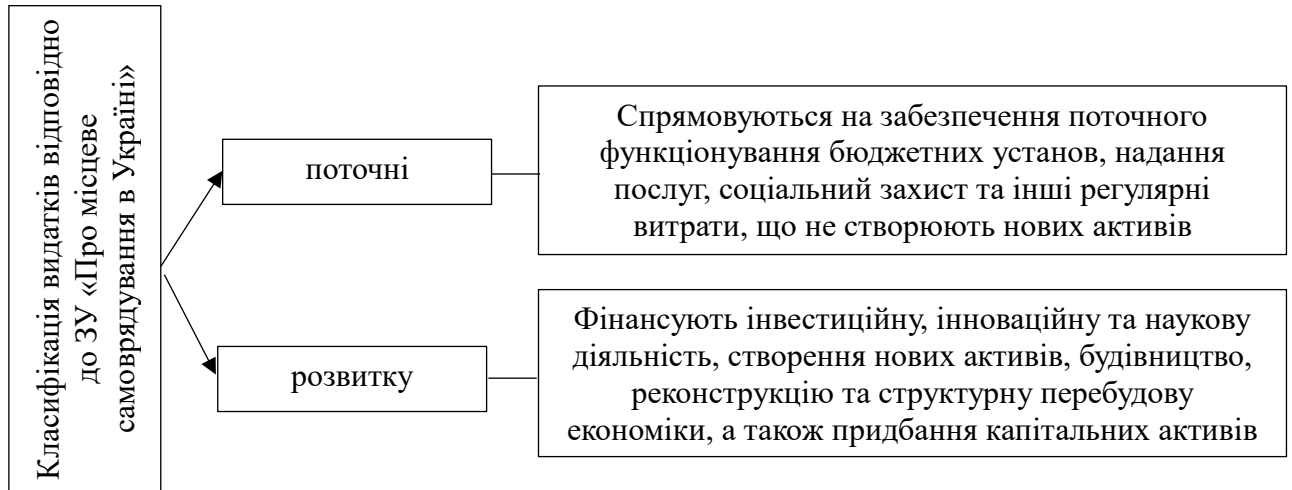

Рис. 1.6. Класифікація видатків відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [27]

Поточні видатки потребують негайного та своєчасного фінансування [27]. Таке фінансування може забезпечуватись лише за наявності відносно стабільних джерел доходів [52, с. 39]. При нестачі основних поточних доходів бюджет розвитку може балансуватись за рахунок установами місцевою владою нових місцевих податків, випуску позик, отримання субсидій і субвенцій з Державного бюджету [27]. Розподіл часток участі цих бюджетів у загальному фінансуванні коливається і в основному залежить від існуючого стану розвитку територіального утворення [27].

Рис. 1.7. Видатки бюджету розвитку [8]

Видатки місцевих бюджетів також можна поділити на дві окремі частини: видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування та делегованих повноважень (рис. 1.8).

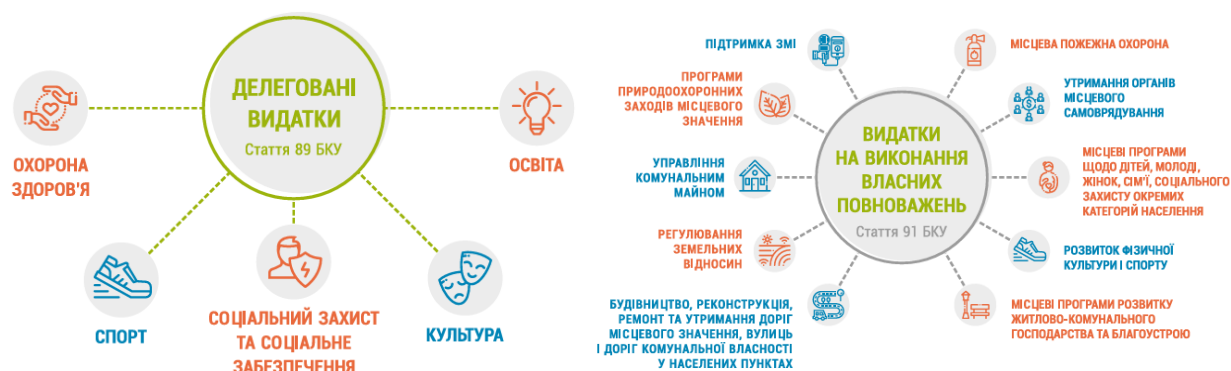

Рис. 1.8. Видатки місцевих бюджетів на делеговані повноваження та на виконання власних повноважень [8]

Таким чином, видатки місцевих бюджетів виступають ключовим інструментом реалізації економічної політики органів місцевого самоврядування в межах територіальних громад. Вони становлять економічну категорію, безпосередньо пов'язану з розвитком адміністративно-територіальних одиниць, у зв'язку з чим їх класифікація та регулювання закріплені у низці нормативно-правових актів. Водночас сучасний науковий та практичний інтерес зосереджується не стільки на фінансуванні визначених законодавчо статей видатків, скільки на оцінці результативності такого фінансування як складової бюджетного менеджменту.

Ефективне виконання бюджету за видатками на сьогодні передбачає не лише дотримання планових показників, а й фактичну реалізацію програм та заходів соціально-економічного розвитку території. У цьому контексті проблематика оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів постає перспективним напрямом для подальших наукових досліджень.

1.3 Особливості законодавства в частині фінансування видатків місцевих бюджетів в умовах воєнного стану в Україні

Повномасштабна військова агресія РФ завдала значних руйнувань та спричинила суттєві економічні й фінансові втрати в Україні. Бойові дії охопили території, що генерували до третини валового внутрішнього продукту країни. Ці втрати, як матеріальні, так і фінансові та людські, є катастрофічними. Війна стала домінуючим ризиком для національної економіки, і тривалість конфлікту прямо корелює з глибиною економічного спаду та зростанням потреби у міжнародній допомозі. Суттєві економічні потрясіння призвели до різкого зниження економічної активності та доходів населення. Це спричинило масштабні зміни у системі державних і місцевих фінансів та, як наслідок, призвело до рекордного зростання дефіциту державного бюджету.

Нові реалії відобразились і на процесах децентралізації: фінансово-економічне становище громад суттєво диференціюється залежно від їх географічного розташування відносно лінії фронту та масштабів завданих збитків. Тому питання підтримки та зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів, а також забезпечення раціонального фінансування видатків є актуальним. Це вимагає впровадження швидких, системних і нестандартних заходів бюджетної політики в нових умовах.

В умовах воєнного стану актуалізується необхідність забезпечення ефективного і своєчасного фінансування місцевих бюджетів. Це є передумовою для стабільного функціонування бюджетної сфери та фінансування першочергових потреб населення. Ухвалення оперативних рішень у цій сфері належить до компетенції вищих органів державної влади, зокрема Офісу Президента України, Уряду, Верховної Ради України, Ради Національної Безпеки і Оборони та інших центральних органів виконавчої влади.

Надалі спробуємо проаналізувати вплив війни на фінансування видатків місцевих бюджетів. Насамперед доречно звернути увагу на законодавчі ініціативи щодо бюджетного процесу, які торкнулися виконання місцевих

бюджетів і фінансування видатків в умовах воєнного стану та зробили свій внесок у реалізацію бюджетної політики на місцевому рівні.

Загалом було прийнято 248 правок що стосуються бюджетного процесу на місцях. Нами згруповано їх в п'ять основних блоків: загальні положення та управління місцевими бюджетами (рис. 1.9), резервний фонд та фінансування пріоритетних напрямів (рис. 1.10.), зміни у виконанні бюджету та здійсненні виплат (рис. 1.11.), спрощення процедур та регулювання (рис. 1.12), фінансування соціальних та гуманітарних потреб (рис. 1.13.).

В умовах воєнного стану управління місцевими бюджетами зазнало значних змін з метою забезпечення оперативного реагування на потреби територіальної оборони та функціонування критичної інфраструктури.

Прийняття рішень:	Перерозподіл видатків:	Передача коштів:	Контроль:
<ul style="list-style-type: none"> □ Рішення про внесення змін до місцевих бюджетів ухвалюються виконавчими органами місцевих рад, місцевими державними, військово-цивільними або військовими адміністраціями без необхідності погодження з відповідною місцевою радою. 	<ul style="list-style-type: none"> □ Дозволено здійснювати перерозподіл бюджетних призначень, включаючи резервний фонд, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу видатків головного розпорядника коштів без погодження з комісією місцевої ради. 	<ul style="list-style-type: none"> • Можливе перерахування коштів як між місцевими бюджетами (без укладання договорів), так і з місцевого до державного бюджету для цілей відсічі збройній агресії. 	<ul style="list-style-type: none"> • Перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів тимчасово призупинені.

Рис. 1.9. Загальні положення та управління місцевими бюджетами

* сформовано автором за даними [49].

На період дії воєнного стану спрощено бюджетні процедури на місцевому рівні задля забезпечення безперебійної роботи та життєдіяльності територіальних громад. Постановою [21] дозволено: вносити зміни до місцевого бюджету (МБ) виконкомам, ВЦА, ВА без рішень місцевих рад; перерозподіляти

видатки бюджету, дотації, субвенції без погодження відповідних комісій місцевих рад; виконкомам приймати рішення про перерахування коштів з МБ до ДБ на потреби війни; передача коштів між місцевими бюджетами без укладання договору; виконкомам затверджувати проєкти місцевих бюджетів; спрямовувати залишки коштів за освітньою субвенцією та субвенцією особам з особливими освітніми потребами з ДБ до МБ, збережених на рахунках МБ станом на 01.01.2022 р., на заходи територіально оборони, задоволення продовольчих потреб цивільного населення та евакуацію цивільного населення. Призупинено всі перевірки (і розпочаті теж) Державною аудиторською службою щодо виконання МБ [15].

Обсяг резервного фонду:	Порядок виділення коштів:	Нові коди програмної класифікації
<ul style="list-style-type: none"> □ Дозволено перевищення обсягу резервного фонду понад встановлений 1% від обсягу видатків загального фонду бюджету. 	<ul style="list-style-type: none"> □ Виділення коштів з резервного фонду здійснюється за рішенням місцевих державних/військових адміністрацій або виконавчих органів рад. 	<ul style="list-style-type: none"> • Для чіткого фінансування нових потреб затверджено такі коди: <ul style="list-style-type: none"> □ 8240: «Заходи та роботи з територіальної оборони». □ 3230 та 8755: для видатків, пов'язаних з підтримкою внутрішньо переміщених та евакуйованих осіб.

Рис. 1.10. Резервний фонд та фінансування пріоритетних напрямів

* сформовано автором за даними [49].

Розширено типову класифікацію видатків місцевих бюджетів такими позиціями: 3230 – видатки, пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та / або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні; 8755 – допомога внутрішньо переміщеним та / або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні за рахунок коштів резервного фонду місцевого бюджету [56].

Затверджено порядок фінансового забезпечення діяльності військових адміністрацій, який визначає механізм фінансування оплати праці працівників та

військовослужбовців, а саме: фінансування діяльності військових адміністрацій населених пунктів здійснюється коштом відповідного місцевого бюджету територіальної громади, де утворено військову адміністрацію; фінансування обласних і районних військових адміністрацій – коштом державного бюджету та відповідних обласних і районних бюджетів [59].

Захищені видатки:	Оплата послуг:	Пріоритетність платежів:	Реверсна дотація:	Міжбюджетні трансферти:
<p>□Стаття 55 Бюджетного кодексу України, що визначає перелік захищених видатків, не застосовується в умовах воєнного стану.</p>	<p>□Скасовано заборону на попередню оплату товарів, робіт та послуг за бюджетні кошти. Платежі, що містять державну таємницю, можуть здійснюватися без підтвердних документів.</p>	<p>•Казначейство запровадило трирівневу систему пріоритетності видатків, де перша черга включає витрати на національну безпеку та оборону, друга - на соціальні та критично важливі потреби, а третя - інші видатки.</p>	<p>•Перерахування реверсної дотації з місцевих бюджетів до державного тимчасово не здійснюється.</p>	<p>•Трансферти населеним пунктам на тимчасово неконтрольованій території не перераховуються. •Невикористані кошти можуть бути перерозподілені для потреб громад, що приймають внутрішньо переміщених осіб.</p>

Рис. 1.11. Зміни у виконанні бюджету та здійсненні виплат

* сформовано автором за даними [49].

Уточнено порядок казначейського обслуговування, яким передбачено пріоритетність здійснення видатків казначейством (перша черга – видатки на національну безпеку та оборону та на здійснення заходів правового режиму воєнного стану, матеріально-технічне, транспортне, соціально побутове та інше забезпечення діяльності Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, Офісу Президента України та ін.; друга черга – видатки на соціальне забезпечення, виплату пенсій, заробітних плат працівникам бюджетних установ, комунальних послуг та енергоносіїв, трансферти місцевим бюджетам, погашення та обслуговування місцевого боргу, підтримка ВПО тощо, третя черга – інші видатки). Інші видатки, окрім передбачених, не проводяться. Також не перераховуються міжбюджетні трансферти з державного бюджету

місцевим бюджетам населених пунктів на тимчасово неконтрольованій території [58].

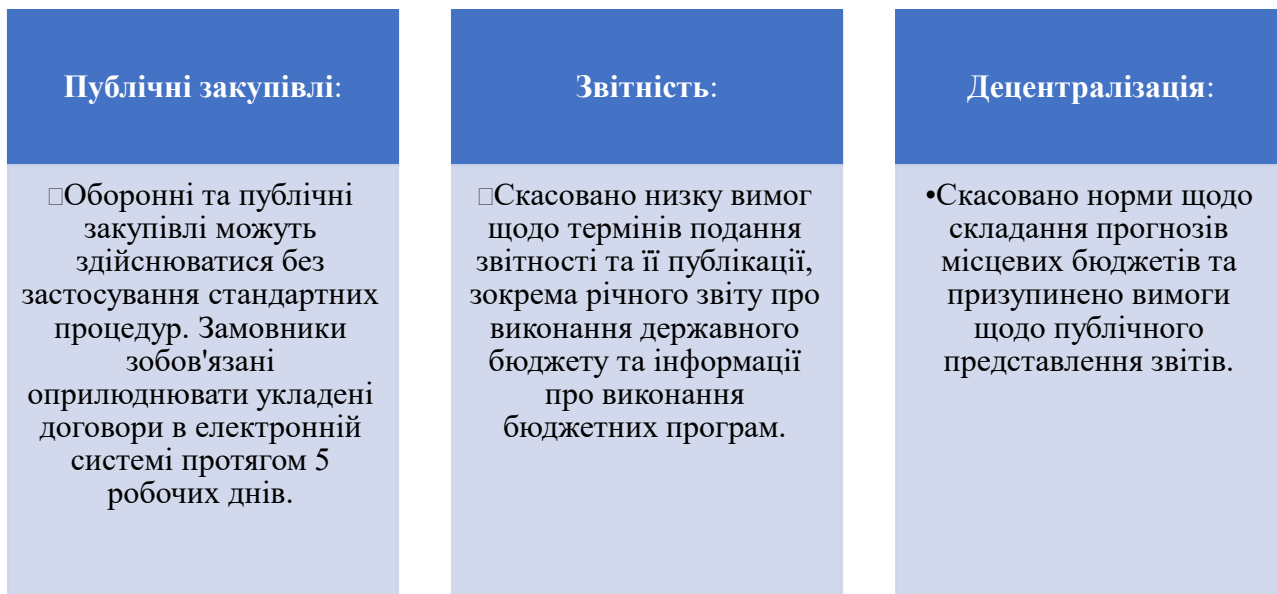

Рис. 1.12. Спрощення процедур та регулювання

* сформовано автором за даними [49].

Призупинено перерахування казначейством реверсної дотації до державного бюджету з місцевих бюджетів, на територіях яких введено воєнний стан. З огляду на обмежені ресурси громад таке рішення позитивно відобразилося на діяльності ОМС [58].

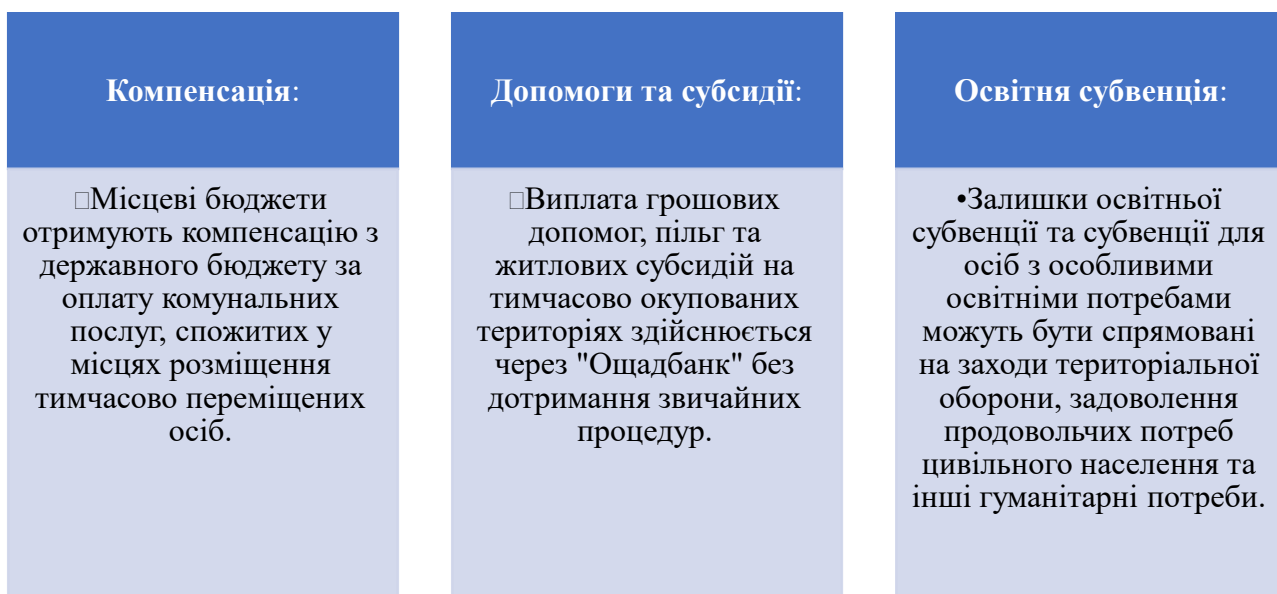

Рис. 1.13. Фінансування соціальних та гуманітарних потреб

* сформовано автором за даними [49].

Уточнено особливості виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану на територіях, які є тимчасово непідконтрольними українській владі, тимчасово окуповані або на яких ведуться бойові дії, а саме: дозволено керівнику фінансового управління затверджувати розпорядження про виділення коштів із загального фонду місцевого бюджету; сільський, селищний, міський голова може приймати рішення про передання коштів з місцевого бюджету на потреби ЗСУ, а також дозволено виконкомам і місцевим адміністраціям здійснювати управління коштами своїх бюджетів без оприлюднення відповідних нормативно правових актів [55].

В умовах воєнного стану було ухвалено комплекс нормативно-правових актів, спрямованих на оптимізацію бюджетного процесу. Ці заходи були зумовлені необхідністю адаптації до екстремальних обставин, таких як обмежений доступ до інформації, відсутність інтернет-зв'язку та унеможливлення проведення засідань представницьких органів місцевого самоврядування. Крім того, були імплементовані зміни в порядку казначейського обслуговування та встановлено пріоритетність здійснення видатків.

Аналіз внесених змін свідчить про їх переважно позитивний ефект. Зокрема, делегування повноважень щодо перерозподілу коштів місцевих бюджетів виконавчим комітетам та військовим адміністраціям без ухвалення рішень сесіями забезпечило високу оперативність у прийнятті фінансових рішень, що було критично важливим в початковий період воєнного стану.

Висновки до розділу 1.

1. Місцеві бюджети слід розглядати, як багатоаспектне та комплексне поняття, трактування та дослідження якого можна проводити з різних сторін. Будучи частиною бюджетних відносин, місцеві бюджети як категорія мають ті самі ознаки, які притаманні фінансам в цілому, але у той же час мають і свої особливості, які відрізняють їх від інших сфер та ланок фінансових відносин.

На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що місцеві бюджети відіграють ключову роль у системі місцевих фінансів. Вони виступають не лише як джерело фінансування суспільних потреб, а й як інструмент економічного зростання, підтримки інфраструктури та згладжування соціально-економічної нерівності.

2. Видатки місцевих бюджетів виступають ключовим інструментом реалізації економічної політики органів місцевого самоврядування в межах територіальних громад. Зокрема, Бюджетний кодекс України з метою контролю цільового використання бюджетних коштів упорядковує види видатків місцевих бюджетів за чотирма напрямками класифікаційних ознак: функціональної, економічної, відомчої, програмної класифікації.

Ефективне виконання бюджету за видатками на сьогодні передбачає не лише дотримання планових показників, а й фактичну реалізацію програм та заходів соціально-економічного розвитку території. У цьому контексті проблематика оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів постає перспективним напрямом для подальших наукових досліджень.

3. В умовах воєнного стану було ухвалено комплекс нормативно-правових актів, спрямованих на оптимізацію бюджетного процесу. Ці заходи були зумовлені необхідністю адаптації до екстремальних обставин, таких як обмежений доступ до інформації, відсутність інтернет-зв'язку та унеможливлення проведення засідань представницьких органів місцевого самоврядування. Крім того, були імплементовані зміни в порядку казначейського обслуговування та встановлено пріоритетність здійснення видатків.

Загалом було прийнято 248 правок що стосуються бюджетного процесу на місцях. Нами згруповано їх в п'ять основних блоків: загальні положення та управління місцевими бюджетами, резервний фонд та фінансування пріоритетних напрямів, зміни у виконанні бюджету та здійсненні виплат, спрощення процедур та регулювання, фінансування соціальних та гуманітарних потреб.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

2.1. Особливості планування видатків місцевих бюджетів у воєнний період

Для місцевих бюджетів пріоритетом у бюджетах 2025 залишаються освіта, культура, охорона здоров'я, соціальний та цивільний захист, заходи територіальної оборони та заходи з мобілізації місцевого рівня.

Фінансовий ресурс місцевих бюджетів на 2025 рік ухвалений з урахуванням Бюджетної декларації на 2025-2027 роки, яка в 2024 році була схвалена Постановою Кабінету міністрів «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки» [53]. Це важливо, оскільки місцеві бюджети повертаються до середньострокового бюджетного планування.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти.

Прогнозні розміри прожиткового мінімуму та рівня забезпечення прожиткового мінімуму на 2025–2027 роки встановлено на рівні 2024 року (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Основні макроекономічні показники для розрахунку видатків місцевих бюджетів на 2025–2027 роки

Мінімальна заробітна плата, грн	8000
Прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць, грн	
дітей віком до шести років	2563
дітей віком від шести до 18 років	3196
працевдатних осіб	3028
осіб, які втратили працевдатність	2361

У 2025–2027 роках розмір мінімальної заробітної плати становитиме 8000 гривень, що забезпечить досягнутий рівень гарантії з урахуванням значного підвищення у 2024 році.

Рівень забезпечення прожиткового мінімуму для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» у 2025–2027 роках у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становить: для працездатних осіб – 55 відсотків; для осіб, які втратили працездатність, та осіб з інвалідністю – 100 відсотків; для дітей – 140 відсотків відповідного прожиткового мінімуму.

Оплата праці працівників бюджетної сфери здійснюватиметься на основі посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки, що залишається на рівні грудня 2024 року.

Єдина тарифна сітка – це уніфікована система формування посадових окладів працівників бюджетної сфери, яка встановлює оклад 1-го тарифного розряду як базовий і для кожного наступного тарифного розряду застосовує коефіцієнти для розрахунку посадової ставки. При цьому вона не охоплює посадові оклади службовців органів державної влади та місцевого самоврядування (табл. 2.2).

Єдина тарифна сітка застосовується до працівників бюджетних установ, зокрема в освіті, медицині, культурі, соціальному захисті та науці.

Метою єдиної тарифної сітки на 2025 рік є встановлення справедливої градації оплати праці відповідно до складності роботи, кваліфікації та відповідальності працівника.

Єдина тарифна сітка, що зараз використовується потребує оновлення, з урахуванням потреб справедливої диференціації, автоматичного перегляду ставок у зв'язку зі зростанням мінімальної заробітної плати та реальними умовами ринку праці в бюджетній сфері.

Таблиця 2.2.

Посадові оклади бюджетників за ЄТС у 2025 році

Тарифний розряд	Тарифний коефіцієнт відповідно до Додатка 1 Постанови №1298	Розмір окладу (грн)
1	1,00	3195
2	1,09	3483
3	1,18	3770
4	1,27	4058
5	1,36	4345
6	1,45	4633
7	1,54	4920
8	1,64	5240
9	1,73	5527
10	1,82	5815
11	1,97	6294
12	2,12	6773
13	2,27	7253
14	2,42	7732
15	2,58	8243
16	2,79	8914
17	3,00	9585
18	3,21	10256
19	3,42	10927
20	3,64	11630
21	3,85	12310
22	4,06	12972
23	4,27	13643
24	4,36	13930
25	4,51	14409

Не поширюється єдина тарифна сітка на державних службовців та працівників місцевого самоврядування, яким встановлено окремі умови оплати, які визначаються відповідно до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді, посадових окладів працівників інших державних органів, оплата праці яких регулюється спеціальними законами, а також працівників податкових і митних органів, також залишається на рівні 2024 року.

У 2024 році фінансова спроможність територіальних громад України продовжує залишатися однією з головних тем для аналізу та обговорення. Місцеві бюджети є основою для забезпечення життєдіяльності громад,

фінансування інфраструктурних проєктів, соціальних програм, підтримки ВПО та релокованого бізнесу та багатьох інших потреб.

Розрахунок граничних обсягів видатків та кредитування для головних розпорядників бюджетних коштів є одним із перших кроків складання проєкту бюджету. У частині 2 статті 76 Бюджетного кодексу України [8] зазначено, що «рішенням про місцевий бюджет визначаються загальні суми доходів, видатків та кредитування місцевого бюджету».

Фінансовий орган визначає орієнтовні граничні показники в межах фінансового ресурсу бюджету (обсягу надходжень до бюджету) та в розрізі галузей бюджетної сфери та головних розпорядників бюджетних коштів.

Загальні особливості прогнозних розрахунків видатків місцевих бюджетів представлено на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Особливості прогнозних розрахунків видатків місцевих бюджетів [40].

Основні показники, що враховує головний розпорядник коштів при формуванні прогнозу видатків місцевих бюджетів представлено на рис 2.2.

Головний розпорядник бюджетних коштів

- Проводить розрахунок обсягів витрат в розрізі бюджетних програм та економічної класифікації (за КЕКВ), окремо за загальним та спеціальним фондами (в т. ч. за бюджетом розвитку)
- Враховує кількісні (штат працівників, контингент учнів та ін.) та вартісні (інфляція) чинники, що будуть впливати на відповідні витрати
- Обсяг витрат спеціального фонду визначає відповідно до нормативно-правових актів, які передбачають утворення і використання спеціального фонду, та з урахуванням вимог інструкцій, які доводить місцевий фінансовий орган
- Визначає капітальні видатки в межах доведених орієнтовних граничних показників видатків та надання кредитів

Рис. 2.2. Особливості прогнозних розрахунків видатків місцевих бюджетів [40].

Основні положення, що варто врахувати при плануванні видатків місцевих бюджетів в Україні:

1. На оплату праці органів місцевого самоврядування:
  - структуру та динаміку фонду оплати праці;
  - заплановані зміни у структурі виконавчих органів ради (створення нових ГРК, передача повноважень);
  - структуру та динаміку чисельності штатних працівників бюджетних установ;
  - середню заробітну плату та її динаміку;
  - мінімальну заробітну плату та посадовий оклад працівника І- го тарифного розряду тарифної сітки (1 січня), а також динаміка цього показника;
  - оклад посадових осіб органів місцевого самоврядування та інших сфер (освіти і т.д.);
  - індексацію заробітної плати (з 2024 індексація відновлюється);
  - нарахування на фонд оплати праці (ЄСВ).

Основними джерелами інформацію мають стати дані мережі, штатів і контингенту установ, що фінансуються з місцевих бюджетів; Лист МФУ – мінімальна заробітна плата та оклад працівника 1-го тарифного розряду ЄТС та

Постанови КМУ №129815; нормативно-правові акти з питань оплати праці в органів місцевого самоврядування (постанова КМУ від 09.03.2006 № 26816) та працівників інших сфер (наприклад, освіти); звіти ДКСУ – фактичні дані видатків у попередньому та поточному періодах; Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (наказ МФУ від 20.04.2015 № 44917).

Варто зауважити, що залишається сталою система оплати праці фахівців органів місцевого самоврядування до набрання чинності Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Преміювання посадових осіб ОМС на час дії воєнного стану й надалі буде здійснюватися в розмірі, що не перевищує 100% посадового окладу.

Видатки на виплату інших соціальних виплат плануються з врахуванням таких показників:

- динаміку обсягу та структуру виплат допомог, стипендій та інших соціальних платежів;
- динаміку обсягу та структуру отримувачів допомог, стипендій та інших соціальних виплат;
- розміри соціальних виплат;
- інфляцію.

Інформаційною основою для прогнозування видаткової частини місцевого бюджету на виплату інших соціальних виплат мають стати: лист МФУ – прожитковий мінімум, а також коефіцієнти росту тарифів на енергоносії; макропоказники економічного і соціального розвитку України; місцеві цільові програми щодо додаткових соціальних гарантій, які забезпечуються із місцевого бюджету; дані Держстату; звіти ДКСУ – фактичні дані видатків у попередньому та поточному періодах; дані щодо мережі, штатів і контингенту установ, що фінансуються з місцевих бюджетів; нормативно-правові акти, які регулюють питання у сфері визначення допомог, стипендій, інших соціальних виплат.

При плануванні видатків на оплату енергоносіїв та комунальних послуг варто врахувати:

- динаміку обсягу та структуру фактичних видатків на оплату енергоносіїв у минулому та поточному році;
- динаміку обсягу та структуру фактичного споживання енергоносіїв (в натуральних показниках) у минулому та поточному році;
- актуальні тарифи на енергоносії та динаміку їх змін (в т.ч. очікуваних);
- середні коефіцієнти росту тарифів у розрізі різних видів енергоносіїв (на 2024 рік доведені листом МФУ).

Нормативною основою при складанні проєктів видаткової частини мають стати: лист МФУ – середні коефіцієнти зростання тарифів на енергоносії; макропоказники економічного і соціального розвитку України; звіти ДКСУ – фактичні дані видатків у попередньому та поточному періодах; офіційна звітність щодо фактичних обсягів споживання енергоносіїв та комунальних послуг; офіційні документи щодо визначення тарифів на енергоносії і комунальні послуги та договори з постачальниками послуг.

Плануючи інші поточні видатки (зокрема, придбання продуктів харчування, медикаментів, предметів, матеріалів та інвентаря; видатки на відрядження, на дослідження і розробку, реалізацію регіональних програм; оплата послуг) варто врахувати:

- динаміку обсягу та структуру фактичних обсягів відповідних видатків за останні роки;
- динаміку кількості та структуру споживачів послуг (жителі та жительки, учні та учениці і т.д.) у розрізі соціальних груп з врахуванням гендерного аспекту;
- дні харчування та його вартість (динаміка та структура);
- вартість медикаментів на 1 особу (чоловіки та жінки) в день;
- середні видатки на 1 одержувача та одержувачку послуги.

Інформаційною основою мають стати: лист МФУ – індекси споживчих цін; звіти ДКСУ – фактичні дані видатків у попередньому та поточному періодах; дані щодо мережі, штатів і контингенту установ, що фінансуються з місцевих бюджетів; нормативно-правові акти, які регулюють відповідну сферу.

На планування капітальних видатків (придбання обладнання та предметів довгострокового користування, капітальний ремонт, будівництво, реконструкція, реставрація) впливають:

- поточний стан забезпеченості обладнанням та предметами довгострокового користування;
- наявність кошторисної документації на проведення капітального ремонту, акти та заключення відповідних органів, які підтверджують аварійність споруд та будівель;
- пріоритети розвитку, визначені регіональними/місцевими програмами;
- економічного і соціального розвитку території, цільовими програмами в частині реалізації інвестиційних проектів;
- рівень будівельної готовності об'єктів, джерела фінансування;
- наявність проектно-кошторисної документації, експертиза якої проведена, відповідність вартості будівельних робіт затвердженим державним будівельним нормативам.

Інформаційною базою мають стати: лист МФУ – індекси споживчих цін; звіти ДКСУ – фактичні дані видатків у попередньому та поточному періодах; нормативно-правові акти, які регулюють відповідну сферу; проектно-кошторисна документація – вартість будівельних робіт.

Ще однією особливістю бюджету 2025 стане відновлення середньострокового бюджетного планування, але його повноцінне повернення відбудеться поетапно. Винятком стануть тимчасово окуповані території, або території, на яких ведуться активні бойові дії.

2.2. Оцінка стану фінансування видатків місцевих бюджетів в Україні

Формування та реалізація видаткової частини місцевих бюджетів у сучасних умовах супроводжується низкою проблем, що знижують ефективність функціонування бюджетної системи на рівні територіальних громад. До основних чинників, які ускладнюють цей процес, воєнні дії, належать економічна нестабільність, соціальні трансформації, демографічні зрушення, а також постійні зміни нормативно-правового регулювання. Місцеві бюджети виступають ключовим елементом фінансової системи держави, оскільки забезпечують фінансування соціальних, економічних та інфраструктурних потреб населення. Водночас унаслідок нових викликів, серед яких війна, масштабні міграційні процеси, інфляційний тиск та скорочення доходної бази, органи місцевого самоврядування стикаються з істотними труднощами у забезпеченні фінансової стабільності та належного рівня бюджетного забезпечення.

Аналіз видаткової частини місцевих бюджетів є ключовим інструментом забезпечення ефективного фінансового управління на рівні територіальних громад. Його значущість зумовлена потребою у якісному бюджетному плануванні, що передбачає визначення пріоритетів фінансування та формування достатньої ресурсної бази для реалізації місцевих програм і проєктів. Систематичний моніторинг і комплексний аналіз бюджетних показників сприяють виявленню потенційних фінансових ризиків, нецільового чи неефективного використання коштів, що підвищує прозорість витрат та зміцнює довіру населення до органів місцевого самоврядування. Проведення такого аналізу дозволяє оцінити результативність використання бюджетних ресурсів, визначити проблемні аспекти фінансового менеджменту й здійснити необхідні корективи з метою підвищення економічної ефективності. Крім того, регулярний аналіз виступає інструментом підтримання фінансової стабільності місцевих бюджетів, запобігає виникненню дефіциту та створює умови для сталого розвитку територіальних громад.

Структура видатків державного та місцевих бюджетів у 2024 році (рис. 2.3) яскраво демонструє розподіл функцій між рівнями влади та пріоритети бюджетної політики в умовах війни. Абсолютним домінантом залишається сектор оборони – 2,3 трлн грн, що повністю фінансується з державного бюджету. Це понад третина всіх державних витрат, що логічно в умовах повномасштабної збройної агресії.

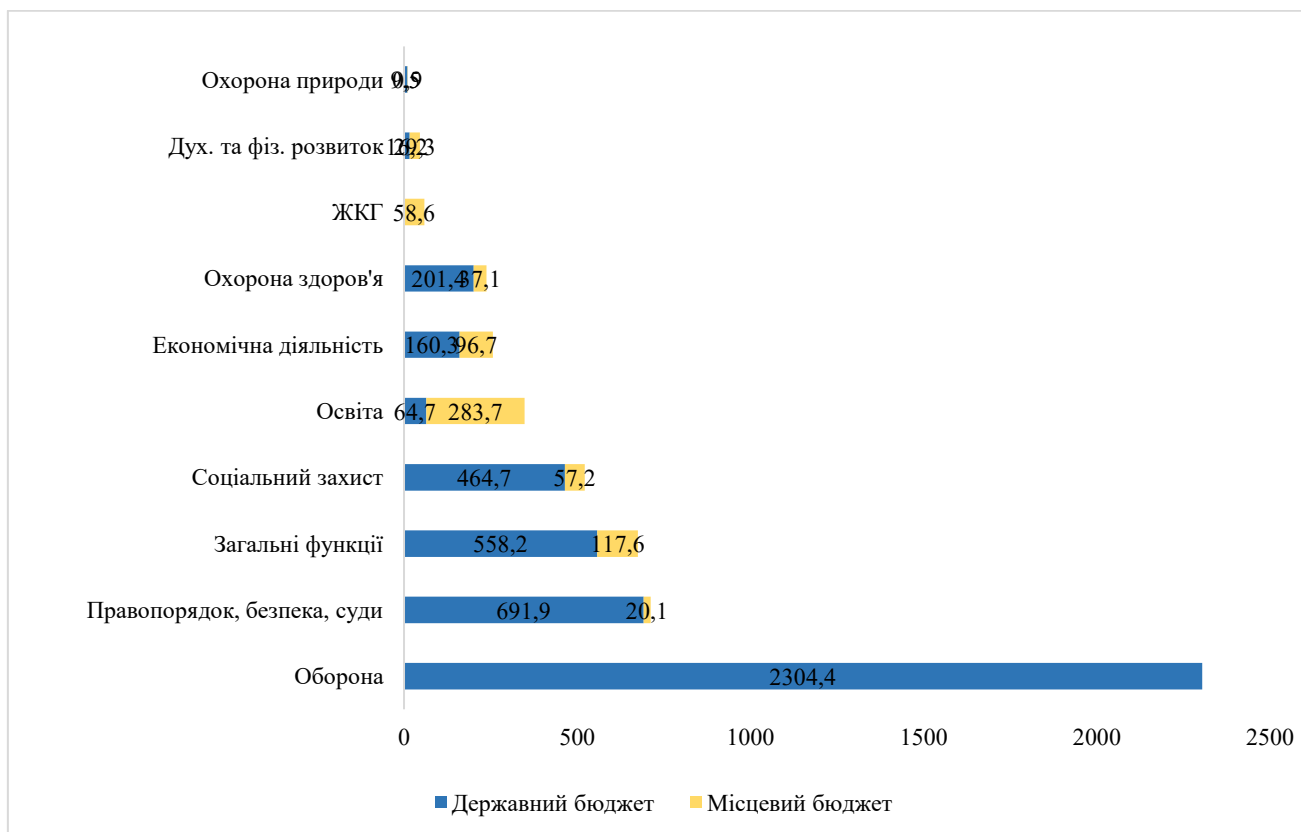

Рис. 2.3. Структура видатків державного та місцевих бюджетів у 2024 році, млрд грн [1].

Другим за обсягом є блок «порядок, безпека та суди» – 692 млрд грн з держбюджету та 20,1 млрд грн з місцевих. Цей напрям включає фінансування правоохоронних органів, судової влади, Нацгвардії та ін. Також значну частину державних видатків становлять загальнодержавні функції (558,2 млрд грн), соціальний захист (464,7 млрд грн) та охорона здоров'я (201,4 млрд грн), тоді як участь місцевих бюджетів у цих галузях є меншою, але важливою (від 37 до 117 млрд грн залежно від напрямку).

Водночас є галузі, в яких саме місцеві бюджети відіграють головну роль. Найбільш показовою є освіта: при загальних видатках 348,4 млрд грн понад 80% (283,7 млрд грн) фінансується з місцевих бюджетів. У сфері житлово-комунального господарства, економічного розвитку, духовного та фізичного розвитку (культура, спорт) лівова частка фінансового навантаження покладена саме на місцеве самоврядування.

Цей розподіл чітко окреслює функціональну спеціалізацію: держава зосереджена на безпеці, обороні та соціальних гарантіях, а громади – на базових послугах і щоденному житті громадян. Умовно кажучи, держава забезпечує захист, а громади – повсякденну якість життя. Цей слайд ще раз підкреслює: місцеве самоврядування виконує ключову роль у мирному житті країни навіть під час війни, і потребує стабільного та справедливого фінансового забезпечення.

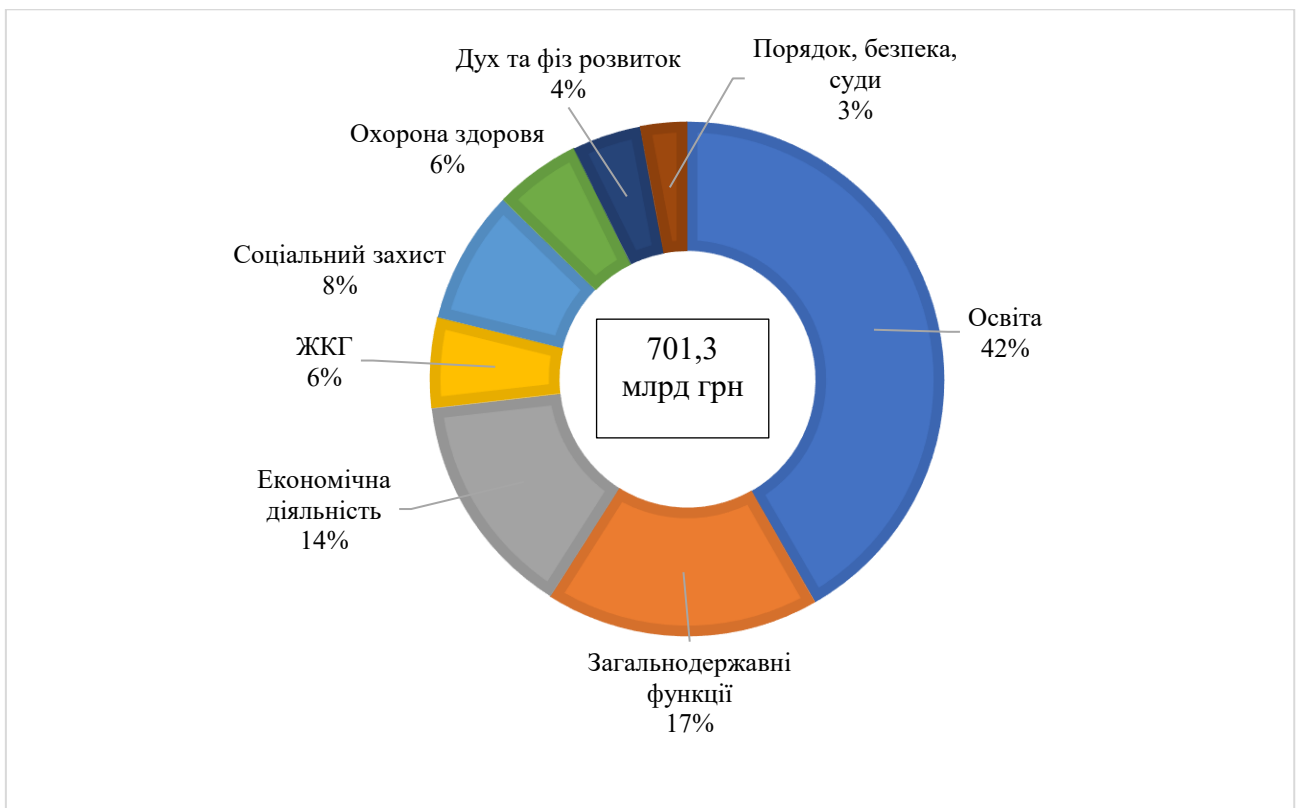

Рис. 2.4. Структура видатків місцевих бюджетів у 2024 році, % [1].

У 2024 році видатки місцевих бюджетів склали 701,3 млрд грн, продемонструвавши помірне зростання на +2,9% порівняно з попереднім роком. Структура видатків свідчить про зосередження громад на базових, життєво

важливих функціях – насамперед у сфері освіти, інфраструктури, соціального захисту та економічного розвитку.

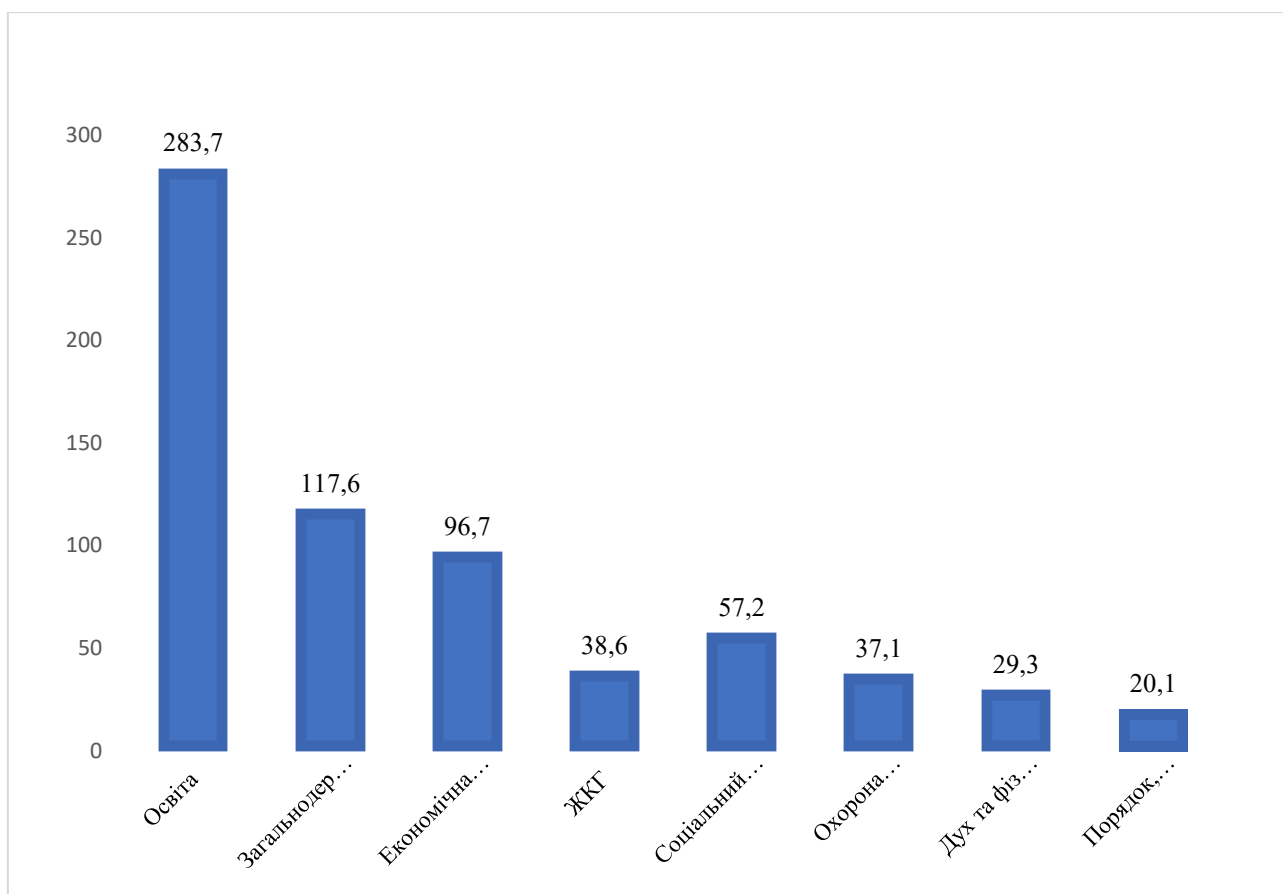

Рис. 2.5. Обсяг витратків місцевих бюджетів у 2024 році, млрд грн [1].

Освіта є найбільш ресурсомісткою галуззю місцевих фінансів – 283,7 млрд грн (41% усіх витрат). Це підтверджує, що саме громади несуть основне навантаження за утримання закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти та реалізацію освітніх програм на місцях.

Другим за обсягом напрямом стали загальнодержавні функції (117,6 млрд грн, або 17%), що включають утримання органів місцевого самоврядування. Значні кошти також спрямовано на економічну діяльність – 96,7 млрд грн (14%), ЖКГ (38,6 млрд грн) і соціальний захист (57,2 млрд грн), кожен із яких охоплює 8% бюджету. Ці напрями забезпечують підтримку життєвого середовища, вразливих категорій населення та базові комунальні послуги.

Загалом, структура місцевих витратків демонструє відповідальне використання коштів на ті функції, які мають прямиий вплив на мешканців.

Громади не лише зберігають свої зобов'язання, а й адаптуються до нових викликів, забезпечуючи безперервність послуг навіть в умовах воєнного стану. Така концентрація витрат на базових сферах – освіті, ЖКГ, економіці – є логічною і стратегічно важливою для сталого місцевого розвитку.

У 2024 році основні пріоритети місцевих бюджетів залишаються сталими та зосередженими переважно на соціально значущих напрямках (рис. 2.6). Найбільші обсяги коштів спрямовуються на забезпечення функціонування системи освіти. Загальна середня освіта фінансується як за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету (92,5 млрд грн), так і безпосередньо з місцевих бюджетів (65,6 млрд грн). Це свідчить про високу залежність сектору від обох рівнів фінансування і водночас про вагоме навантаження на громади. Тобто держава не забезпечує належне фінансування делегованих функцій. Значною є також частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування – 56,4 млрд грн.

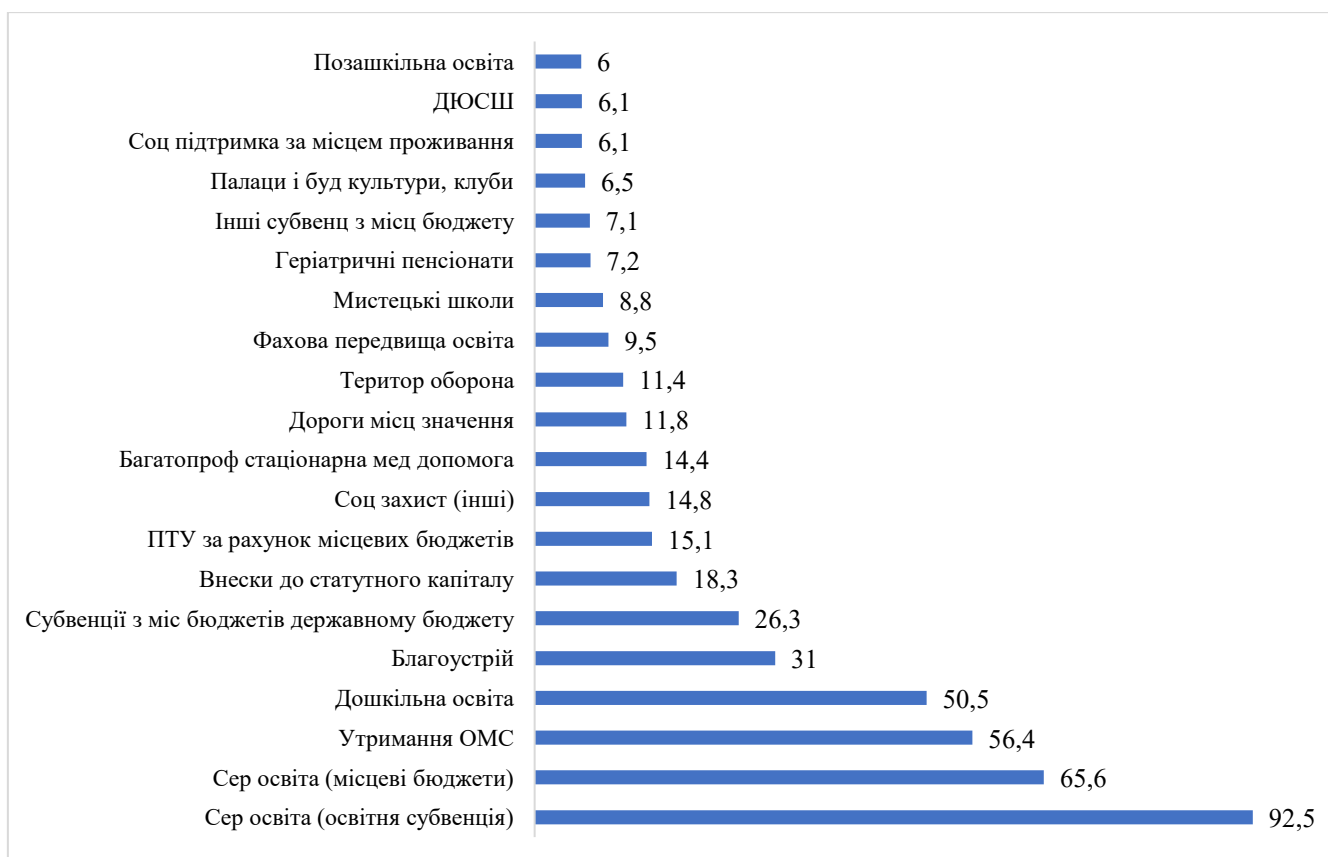

Рис. 2.6. Топ видатків місцевих бюджетів у 2024 році за програмами, млрд грн [1].

Серед інших ключових напрямів – дошкільна освіта (50,5 млрд грн), що забезпечує базову інфраструктуру для раннього розвитку дітей. Благоустрій населених пунктів (31 млрд грн) традиційно входить до переліку власних повановажень. У структурі видатків також чітко помітна присутність інвестицій у інфраструктуру: внески до статутних капіталів підприємств, підтримка медичних установ, соціального захисту, ремонт доріг, заходи територіальної оборони, а також фінансування мистецьких шкіл, клубів, ДЮСШ і програм соціальної підтримки за місцем проживання.

На рисунку 2.7. представлено структуру видатків місцевих бюджетів за економічною класифікацією.

Рис. 2.7. Структура видатків місцевих бюджетів за економічною класифікацією (загальний та спеціальний фонд), % [1].

За економічною класифікацією, майже половина усіх видатків спрямована на оплату праці – 40,1%. Субсидії та поточні трансферти підприємствам становлять 13,9%, капітальні трансферти – 7,1%, оплата послуг – 4,7%. Витрати

на енергоносії, ремонт, обладнання, продукти харчування та інші статті зберігають помірні, але стабільні частки.

Таким чином, місцеві бюджети у 2024 році орієнтовані передусім на надання базових публічних послуг, підтримку системи освіти, соціальної сфери, житлово-комунального господарства, а також культурної та спортивної інфраструктури. Це відображає як зобов'язання громад перед мешканцями, так і обмеженість ресурсів, що вимагає балансування між щоденними потребами та інвестиційними пріоритетами.

2.3. Аналіз фінансування видатків Миронівської міської територіальної громади

У 2024 році виконання бюджету Миронівської міської територіальної громади відбулося відповідно до вимог Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» та інших законодавчих актів.

Бюджет Миронівської міської територіальної громади на 2024 рік затверджений рішенням міської ради від 25.12.2023 року № 4895-61-VIII «Про бюджет Миронівської міської територіальної громади на 2024 рік» у загальному обсязі по доходах в сумі 645,9 млн грн., у тому числі доходи загального фонду бюджету у сумі 644,6 млн грн. та доходи спеціального фонду у сумі 1,3 млн грн., видатки бюджету громади у сумі 645,90 грн., у тому числі видатки загального фонду у сумі 578,4 млн грн. та видатки спеціального фонду в сумі 67, 6 млн грн.

Планові показники з урахуванням внесених змін станом на 31.12.2024 року бюджету Миронівської міської територіальної громади представлені в табл. 2.3.

Планові показники 2024 року бюджету Миронівської територіальної громади Київської області

Показник	Доходи, млн.грн.	Видатки, млн.грн.	Дефіцит, профіцит, -/+, млн.грн.
Загальний фонд			
План	801,43	797,72	3,71
Факт	845,66	716,77	128,89
Відхилення, %	105,52	89,85	х
Спеціальний фонд			
План	39,41	208,29	-168,88
Факт	64,03	182,30	-118,27
Відхилення, %	162,47	87,52	х
Разом, загальний і спеціальний фонди			
План	840,84	1 006,00	-165,16
Факт	909,69	899,07	10,62
Відхилення, %	108,13	89,40	х

Джерело: сформовано автором на основі [16]

З урахуванням внесених змін станом на 31.12.2024 року уточнений план загального фонду бюджету на 2024 рік по доходах склав 801,4 млн грн., по видатках складає 797,7 млн грн., по спеціальному фонду по доходах у сумі 39,4 млн грн., по видатках у сумі 208,3 млн грн.

Видаткова частина загального фонду бюджету Миронівської міської територіальної громади за 12 місяців 2024 року виконана на 89,85 %, уточнений план звітнього періоду 797,7 млн грн, касові видатки склали 716,7 млн грн.

Установами освіти кошти використані за звітний період становили у сумі 313,48 млн грн, або 89,9 % до уточненого плану звітнього періоду (табл. 2.4).

Видатки на освіту складають 43,74 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

Найбільшу питому вагу у видатках по освіті займають видатки на утримання:

- загальноосвітніх шкіл у сумі 207,02 млн грн, в тому числі за рахунок освітньої субвенції в сумі 102,44 млн грн, які направлені на виплату заробітної плати з нарахуваннями педагогічним працівникам загальноосвітніх шкіл;

- дошкільних навчальних закладів – в сумі 68,97 млн грн;

- утримання мистецької школи – в сумі 10,89 млн грн;
- центру дитячої творчості дітей та юнацтва – у сумі 8,11 млн грн.

Видатки на забезпечення діяльності інших закладів у сфері освіти в сумі 7,02 млн грн, забезпечення діяльності інклюзивно-ресурсних центрів – в сумі 3,55 млн грн, забезпечення діяльності міжшкільного ресурсного центру в сумі 2,56 млн грн, на підтримку осіб з особливими освітніми потребами витрачено 0,33 млн грн.

Таблиця 2.4.

Використання коштів міського бюджету Миронівської територіальної громади Київської області в розрізі галузей за 2024 рік

Галузь	Уточнений річний план	Фактично виконано	Виконання до плану, %	Відхилення, грн., +,-.
Державне управління	683,06	57,71	84,49	-10,59
Освіта	348,70	313,48	89,90	-35,22
Охорона здоров'я	80,75	79,79	98,82	-0,95
Соціальний захист та соціальне забезпечення	89,13	81,25	91,16	-7,87
Культура і мистецтво	28,68	25,64	89,42	-3,03
Фізична культура і спорт	19,06	13,37	70,11	-5,69
Житлово-комунальне господарство	70,84	62,37	88,05	-8,46
Економічна діяльність	18,68	15,67	83,90	-3,00
Інша діяльність	10,21	4,47	43,82	-5,73
Міжбюджетні трансферти	63,32	62,98	99,47	-0,33
Всього	797,71	716,77	89,85	-80,94

Джерело: сформовано автором на основі [16]

За економічною класифікацією видатків в галузі освіти використано на:

- оплату праці з нарахуваннями у сумі 219,09 млн грн;

- продукти харчування у сумі 24,13 млн грн, фактична вартість харчування одного дітодня складає для дошкільних закладів 88,40 грн., для закладів загальної середньої освіти 55,90 грн.;

- оплату комунальних послуг та енергоносіїв у сумі 24,44 млн грн;
- оплату послуг (крім комунальних) – 29,00 млн грн;
- на предмети, матеріали, обладнання та інвентар у сумі 15,64 млн грн;
- на інші виплати населенню – 0,94 млн грн.

На фінансування закладів охорони здоров'я за звітний період поточного року використано коштів у сумі 79,79 млн грн, що складає 98,82 % до уточненого плану звітного періоду.

В загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року видатки на охорону здоров'я складають 11,13 %.

За економічною класифікацією в галузі охорони здоров'я (відповідно до планів використання бюджетних коштів) кошти використано на:

- оплату праці з нарахуваннями у сумі 35,30 млн грн;
- медикаменти та перев'язувальні матеріали у сумі 16,88 млн грн;
- продукти харчування в сумі 2,13 млн грн;
- оплату комунальних послуг та енергоносіїв у сумі 13,77 млн грн.,
- оплату послуг (крім комунальних) – 4,963 525,62 гривень;
- на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю у сумі 6,56 млн грн.

В загальному обсязі видатків на утримання опорної багатопрофільної лікарні витрачено 46,74 млн грн., на утримання лікарні відновного лікування в сумі 8,89 млн грн, на утримання центру первинної меддопомоги 8,12 млн грн, на фінансування заходів Програми забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю технічними засобами для використання в побутових умовах на 2022-2024 роки витрачено 2,32 млн грн, на реалізацію Цільової соціальної програми протидії захворювання на туберкульоз на території Миронівської міської територіальної громади на 2022-2024 роки витрачено 0,11 млн грн.

Всього видатки на галузь складають суму 81,25 млн грн, в тому числі:

на виконання програми «Турбота», в тому числі на надання матеріальної допомоги жителям громади на лікування та допомоги учасникам добровольчих формувань витрачено суму 52,58 млн грн, на надання пільг та компенсацій окремим категоріям громадян, які мають на це право використано коштів в сумі 2,91 млн грн, з них компенсація проїзду 1 раз на рік в сумі 1 649,53 грн., оплата послуг зв'язку в сумі 0, 03 млн грн, компенсація за пільговий проїзд автомобільним транспортом в сумі 2,34 млн грн, залізничним транспортом в сумі 0,50 млн грн; надано фінансову підтримку організації ветеранів на утримання та проведення заходів у сумі 0,85 млн грн.

На заходи державної політики з питань дітей та їх соціального захисту за звітний період використано коштів в сумі 0,99 млн грн. (Програма підтримки сім'ї та забезпечення прав дітей «Назустріч дітям» Миронівської міської територіальної громади на 2022-2024 роки»).

Видатки на утримання Центру надання соціальних послуг (відділення стаціонарного догляду, відділення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, відділення соціальної допомоги вдома, надання адресної допомоги) склали 15,28 млн грн, на забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб витрачено 0,12 млн грн.

На утримання Комунального дитячого закладу оздоровлення та відпочинку дітей Миронівської міської ради «Зоряний», в якому перебувають 58 внутрішньопереміщених осіб (в тому числі 14 дітей) постійно протягом року, видатки складають 3,79 млн грн.

Видатки на оздоровлення та відпочинок дітей витрачено 2,67 млн грн.

На надання соціальних гарантій фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги видатки склали 1,91 млн грн.

Видатки на інші заходи молодіжної політики (Програма підготовки захисників Батьківщини в Миронівській міській територіальній громаді на 2020-2024 роки) складають 0,11 млн грн.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення складають 11,34 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

На фінансування заходів у галузі культури та мистецтва за звітний період використано коштів у сумі 25,64 млн грн, або 89,42 % до уточненого плану звітного періоду.

Найбільші видатки в галузі культури складають видатки на утримання:

- міського, сільських будинків культури, народного колективу «Чорнобривець» в сумі 17,93 млн грн;

- забезпечення діяльності бібліотек в сумі 5,41 млн грн.

Поточні видатки на утримання місцевого музею складають 2,16 млн грн.

На проведення заходів міської Програми відзначення державних та професійних свят витрачено 0,13 млн грн.

За економічною класифікацією в галузі культури і мистецтва найбільшу питому вагу займають видатки на:

- оплату праці з нарахуваннями у сумі 20,51 млн грн;

- на оплату енергоносіїв у сумі 2,63 млн грн.

Видатки на культуру та мистецтво складають 3,58 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

На фізичну культуру і спорт використано коштів у сумі 13,36 млн грн, або 70,11 % до плану, з них на утримання дитячо-юнацької спортивної школи витрачено 12,37 млн грн, на проведення фізкультурно-масових заходів витрачено 0,10 млн грн.

На виконання окремих заходів з реалізації соціального проекту «Активні парки – локації здорової України» витрачено 0,37 млн грн коштів відповідної субвенції.

На фінансову підтримку громадським організаціям спортивної спрямованості видатки склали суму 0,51 млн грн.

За економічною класифікацією в галузі фізичної культури і спорту найбільшу питому вагу займають видатки на:

- оплату праці з нарахуваннями у сумі 6,93 млн грн;
- на оплату енергоносіїв у сумі 2,92 млн грн.

Видатки на фізичну культуру і спорт складають 1,87 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

Видатки на житлово-комунальне господарство складають 62,37 млн грн, або 88,05 % до плану на звітний період.

Видатки на організацію благоустрою складають 54,97 млн грн, на експлуатацію та технічне обслуговування житлового фонду в сумі 2,65 млн грн, на забезпечення діяльності комунальних підприємств водопровідно-каналізаційного напрямку в сумі 4,05 млн грн.

На відшкодування різниці між розміром ціни (тарифу) на комунальні послуги та розміром економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво (надання) витрачено 0,69 млн грн.

Видатки на житлово-комунальне господарство складають 8,7 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

Видатки на галузь складають 15,67 млн грн, або 83,9 % до планових показників.

На утримання та розвиток автомобільних доріг та дорожньої інфраструктури (поточні видатки) за рахунок коштів місцевого бюджету витрачено 14,86 млн грн, на здійснення заходів землеустрою витрачено 0,25 млн грн, на проведення експертної грошової оцінки видатки складають 6 000,00 грн., видатки, пов'язані з будівництвом установ та закладів соціальної сфери складають 67,36 тис.грн., перераховано членські внески до асоціацій

органів місцевого самоврядування в сумі 61,5 тис. грн, на розроблення схем планування та забудови територій витрачено 0,42 тис. грн.

Видатки на економічну діяльність складають 2,19 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

Інші видатки на складають 4,41 млн грн, або 87,66 % до планових показників, в тому числі на фінансову підтримку засобів масової інформації витрачено 0,73 тис. грн. на заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення в сумі 1,61 млн грн, на інші заходи громадського порядку та безпеки в сумі 0,52 млн грн, на заходи та роботи з територіальної оборони в сумі 1,52 млн грн, на забезпечення діяльності місцевої та добровільної пожежної охорони витрачено 17,85 тис. грн.

Видатки на іншу діяльність складають 0,6 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

Висновки до розділу 2.

1. Розрахунок граничних обсягів видатків та кредитування для головних розпорядників бюджетних коштів є одним із перших кроків складання проєкту бюджету. У частині 2 статті 76 Бюджетного кодексу України зазначено, що «рішенням про місцевий бюджет визначаються загальні суми доходів, видатків та кредитування місцевого бюджету». Фінансовий орган визначає орієнтовні граничні показники в межах фінансового ресурсу бюджету (обсягу надходжень до бюджету) та в розрізі галузей бюджетної сфери та головних розпорядників бюджетних коштів.

2. Для місцевих бюджетів пріоритетом у бюджетах 2025 залишаються освіта, культура, охорона здоров'я, соціальний та цивільний захист, заходи територіальної оборони та заходи з мобілізації місцевого рівня.

У 2024 році видатки місцевих бюджетів склали 701,3 млрд грн, продемонструвавши помірне зростання на +2,9% порівняно з попереднім роком. Структура видатків свідчить про зосередження громад на базових, життєво важливих функціях – насамперед у сфері освіти, інфраструктури, соціального захисту та економічного розвитку.

Освіта є найбільш ресурсомісткою галуззю місцевих фінансів – 283,7 млрд грн (41% усіх витрат). Це підтверджує, що саме громади несуть основне навантаження за утримання закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти та реалізацію освітніх програм на місцях.

Другим за обсягом напрямом стали загальнодержавні функції (117,6 млрд грн, або 17%), що включають утримання органів місцевого самоврядування. Значні кошти також спрямовано на економічну діяльність – 96,7 млрд грн (14%), ЖКГ (58,6 млрд грн) і соціальний захист (57,2 млрд грн), кожен із яких охоплює 8% бюджету. Ці напрями забезпечують підтримку життєвого середовища, вразливих категорій населення та базові комунальні послуги.

3. У 2024 році виконання бюджету Миронівської міської територіальної громади відбулося відповідно до вимог Бюджетного кодексу України,

Податкового кодексу України, Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» та інших законодавчих актів.

З урахуванням внесених змін станом на 31.12.2024 року уточнений план загального фонду бюджету на 2024 рік по доходах склав 801,4 млн грн., по видатках складає 797,7 млн грн., по спеціальному фонду по доходах у сумі 39,4 млн грн., по видатках у сумі 208,3 млн грн.

Видаткова частина загального фонду бюджету Миронівської міської територіальної громади за 12 місяців 2024 року виконана на 89,85 %, уточнений план звітнього періоду 797,7 млн грн, касові видатки склали 716,7 млн грн.

Установами освіти кошти використані за 2024 рік становили у сумі 313,48 млн грн, або 89,9 % до уточненого плану звітнього періоду.

Видатки на освіту складають 43,74 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року. На фінансування закладів охорони здоров'я за звітний за 2024 рік використано коштів у сумі 79,79 млн грн, що складає 98,82 % до уточненого плану звітнього періоду. На заходи державної політики з питань дітей та їх соціального захисту за 2024 рік використано коштів в сумі 0,99 млн грн. (Програма підтримки сім'ї та забезпечення прав дітей «Назустріч дітям» Миронівської міської територіальної громади на 2022-2024 роки»).

На фінансування заходів у галузі культури та мистецтва за 2024 рік використано коштів у сумі 25,64 млн грн, або 89,42 % до уточненого плану звітнього періоду. На фізичну культуру і спорт використано коштів у сумі 13,36 млн грн, або 70,11 % до плану, з них на утримання дитячо-юнацької спортивної школи витрачено 12,37 млн грн, на проведення фізкультурно-масових заходів витрачено 0,10 млн грн.

Видатки на житлово-комунальне господарство складають 62,37 млн грн, або 88,05 % до плану на звітний період.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

3.1. Напрями вдосконалення механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів

Проблеми організації фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів досліджувалися у працях багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, теоретико-методологічні аспекти фінансового контролю розглядалися у роботах Л. Гуцаленко, О. Петрик, М. Білухи, В. Піхоцького. Особливості контролю в умовах децентралізації досліджували І. Стефанюк, В. Федосов, А. Хомутенко, Ю. Барський. Водночас, питання адаптації механізмів фінансового контролю до нової територіальної організації влади та змін адміністративно-територіального устрою залишаються недостатньо дослідженими. Зважаючи на це, питання ефективності механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів в умовах адміністративної реформи децентралізації потребують подальших сучасних досліджень [17, с. 379–384].

Фінансовий контроль є невід'ємною складовою системи управління публічними фінансами, що забезпечує дотримання законності, ефективності та цільового використання бюджетних коштів. Як зазначає Л. Гуцаленко, «фінансовий контроль – це діяльність органів фінансового контролю, що полягає в установленні фактичного стану справ на підконтрольному об'єкті щодо законності, доцільності та ефективності використання фінансових ресурсів» [19, с. 42].

Адміністративна реформа з децентралізації створила нові виклики для системи фінансового контролю, оскільки зміна адміністративно-територіального устрою та формування нових органів місцевого самоврядування потребують належного контролю за дотриманням бюджетного законодавства в процесі розподілу та використання публічних фінансів. Особливо важливим є забезпе

чення ефективності контрольних механізмів у новостворених територіальних громадах, де часто відсутній достатній досвід управління значними фінансовими ресурсами.

Особливої трансформації система фінансового контролю зазнає в умовах децентралізації. Як справедливо зауважує І. Стефанюк, «децентралізація влади зумовлює необхідність переосмислення ролі та місця фінансового контролю, зміщення акцентів з виявлення порушень на запобігання їм, а також посилення контролю за ефективністю використання бюджетних коштів» [61, с. 87].

В умовах вказаної децентралізації система фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів включає зовнішній та внутрішній контроль. Зовнішній контроль здійснюється Рахунковою палатою України, Державною аудиторською службою України та іншими уповноваженими органами. Внутрішній контроль реалізується через системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в органах місцевого самоврядування.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, контроль за дотриманням бюджетного законодавства спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами та здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу [7]. Проте, як свідчить практика, існуюча система контролю не завжди забезпечує належний рівень фінансової дисципліни на місцевому рівні.

Аналіз сучасного стану фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів свідчить про наявність суттєвих проблем у цій сфері. За даними Державної аудиторської служби України, обсяг виявлених фінансових порушень при використанні коштів місцевих бюджетів у 2023 році склав 8,7 млрд грн, що на 15,2% більше порівняно з 2022 роком (7,55 млрд грн) [29].

Варто зазначити, що і в 2024 році зафіксовано зростання кількості виявлених порушень, пов'язаних із публічними закупівлями (+4,2% порівняно з 2023 роком), [30] що ще раз підтверджує необхідність посилення заходів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів.

За даними Державної аудиторської служби України, у 2024 році спостерігається покращення показників ефективності фінансового контролю в умовах продовження адміністративної реформи. Відсоток відшкодування виявлених порушень зріс до 53,7% порівняно з 42,3% у 2023 році, що свідчить про підвищення дієвості механізмів притягнення до відповідальності та відшкодування збитків.

Аналіз територіальної структури фінансових порушень за перше півріччя 2024 року показує, що найбільша кількість порушень зафіксована у таких областях: Дніпропетровська область – 23,4% від загального обсягу виявлених порушень; Одеська область – 18,7%; Київська область – 17,2%; Харківська область – 12,5%; Львівська область – 9,8% [29].

Варто відзначити, що Харківська область у 2024 році демонструє значне зростання кількості порушень порівняно з попереднім роком, що може бути пов'язано з посиленням контрольних заходів у регіоні та збільшенням обсягів фінансування відновлення інфраструктури.

Вважаємо, що варто виділити наступні основні проблеми у здійсненні фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів в умовах децентралізації [17]:

1. Недосконалість нормативно-правового забезпечення фінансового контролю на місцевому рівні. За оцінками експертів, існуюча нормативна база характеризується фрагментарністю, суперечливістю та неузгодженістю окремих положень [22, с. 137].

2. Дублювання контрольних функцій різними органами фінансового контролю. Як зазначає В. Піхоцький, «відсутність чіткого розмежування повноважень контролюючих органів призводить до дублювання функцій та неефективного використання контрольних ресурсів» [51, с. 93].

3. Недостатній розвиток внутрішнього аудиту в органах місцевого самоврядування. За даними Міністерства фінансів України, станом на початок 2024 року лише у 47% територіальних громад створені підрозділи внутрішнього аудиту, що суттєво знижує дієвість системи контролю [30].

4. Недостатній рівень кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування у сфері фінансового контролю. За результатами опитування, проведеного у 2024 році, 52% працівників фінансових відділів ОТГ відчують потребу у додатковому навчанні з питань фінансового контролю [29].

5. Відсутність ефективної системи оцінки ризиків при плануванні контрольних заходів. Як зазначає А. Хомутенко, «переважає реактивний підхід до контролю, що не дозволяє своєчасно виявляти та запобігати порушенням» [64, с. 132].

6. Недостатнє застосування сучасних інформаційних технологій у процесі фінансового контролю. За даними Державної аудиторської служби, лише 38% контрольних заходів у 2024 році здійснювалися з використанням автоматизованих інформаційних систем [29].

7. Низький рівень прозорості та відкритості інформації про результати контрольних заходів. Як зазначає Ю. Барський, «відсутність публічної інформації про виявлені порушення та вжиті заходи знижує превентивний ефект контролю» [4, с. 74].

На основі проведеного аналізу та систематизації напрямів удосконалення механізмів фінансового контролю, представлених у рисунку 3.1 [17], варто зазначити, що підвищення ефективності контролю за використанням коштів місцевих бюджетів потребує комплексного підходу з одночасним впровадженням змін у нормативно-правовій, інституційній та методологічній сферах.

Реалізація запропонованих напрямів дозволить підвищити ефективність механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів, забезпечити прозорість та підзвітність у бюджетній сфері, а також сприятиме досягненню цілей реформи децентралізації щодо ефективного управління публічними фінансами на місцевому рівні.

Розвиток інституційного забезпечення

- Доцільно посилити роль Рахункової палати у здійсненні зовнішнього контролю за використанням коштів місцевих бюджетів. Необхідно створити підрозділи внутрішнього аудиту в усіх органах місцевого самоврядування та забезпечити їх функціональну незалежність.

Удосконалення нормативно-правового забезпечення

- Необхідно прийняти Закон України «Про фінансовий контроль», який би комплексно регулював питання організації та здійснення фінансового контролю на всіх рівнях. Важливим є розробка та затвердження єдиних стандартів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів. Слід забезпечити чітке розмежування повноважень контролюючих органів для уникнення дублювання функцій.

Впровадження ризик-орієнтованого підходу

- Потрібно розробити методичку оцінки ризиків при плануванні контрольних заходів та впровадити систему раннього виявлення ризиків порушень бюджетного законодавства. Важливо фокусувати контрольні заходи на найбільш ризикових сферах використання бюджетних коштів.

Розвиток внутрішнього аудиту

- Слід затвердити стандарти внутрішнього аудиту для органів місцевого самоврядування та забезпечити підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів. Необхідно розширити сферу внутрішнього аудиту на оцінку ефективності та результативності використання бюджетних коштів.

Посилення превентивного контролю

- Необхідно розширити консультативну функцію контролюючих органів та проводити регулярні навчання для посадових осіб органів місцевого самоврядування з питань бюджетного законодавства. Варто розробити методичні рекомендації щодо запобігання типовим порушенням.

Впровадження сучасних інформаційних технологій

- Доцільно створити єдину інформаційну систему фінансового контролю та автоматизувати процеси моніторингу й аналізу бюджетних витрат. Варто застосовувати технології аналізу великих даних для виявлення аномалій та потенційних порушень.

Розширення участі громадськості

- Важливо забезпечити прозорість та доступність інформації про результати контрольних заходів, залучати громадські організації до моніторингу використання бюджетних коштів та створити ефективні механізми громадського контролю за бюджетними витратами.

Посилення відповідальності за порушення бюджетного законодавства

- Необхідно удосконалити механізми притягнення до відповідальності за фінансові порушення та забезпечити невідворотність відшкодування збитків, завданих місцевим бюджетам. Слід посилити персональну відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Рис. 3.1. Напрями вдосконалення механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів в умовах децентралізації [17].

3.2. Переваги впровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні

Відповідно до Закону України від 27 липня 2023 року № 3278-IX, з 1 січня 2024 року відновлюється складання Бюджетної декларації на середньостроковий період. У свою чергу доцільним є поновлення норм статті 75-1 Бюджетного кодексу України щодо відновлення середньострокового планування на місцевому рівні. Ця стаття регулює складання прогнозів місцевих бюджетів, що дозволить на місцевому рівні ефективніше планувати фінансово-бюджетну політику на середньострокову перспективу.

Уточнено визначення класифікації боргу (додано інформацію про боргові зобов'язання селищної, сільської територіальної громади) (Стаття 12).

З метою надання можливості залучення кредитів, істотні умови використання яких більш економічно доцільні, ніж в отриманих у попередні періоди внесено зміни до статей 17 та 74 БКУ та унормовано право місцевих рад використовувати місцеві запозичення та надавати місцеві гарантії на такі цілі.

Це дозволить органам місцевого самоврядування ефективніше управляти борговими зобов'язаннями, зокрема шляхом рефінансування попередніх боргів на більш вигідних умовах, а також залучення нових кредитів. Важливо, що всі запозичення та гарантії повинні узгоджуватися з Міністерством фінансів України для контролю за дотриманням меж загального обсягу місцевого боргу.

Однією з важливих новацій є запровадження щомісячної звітності Казначейства про стан місцевих боргів і надані місцеві гарантії, що дозволить підвищити прозорість та контроль за борговими зобов'язаннями місцевих бюджетів. Це сприятиме оперативнішому ухваленню рішень щодо місцевих запозичень та надання гарантій, особливо у період складних фінансових умов.

Закон також передбачає зміни щодо можливості затвердження місцевого бюджету з профіцитом або дефіцитом за загальним фондом у разі придбання державних цінних паперів на термін більше одного року. Це дозволить органам місцевого самоврядування використовувати тимчасово вільні кошти

ефективніше, інвестуючи їх у державні облігації як коротко-, так і середньо- та довгострокові, відповідно до потреб бюджету.

Окремо унормовується питання щодо повноважень місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів міських рад. Пропонується виключити їх повноваження координувати діяльність контролюючих органів щодо виконання планів надходжень до державного бюджету на відповідних територіях відповідно до статті 45 БКУ. Це пов'язано з тим, що відповідні доходи відтепер мають зараховуватися виключно до місцевих бюджетів.

Натомість змінами до статті 78 надано право виконавчим органам сільських, селищних, міських рад координувати діяльність відповідних органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, щодо виконання визначених для територій показників доходів бюджету.

Продовжено зняття обмежень (загальний обсяг боргу та гарантованого тер. громадою боргу не може перевищувати 200 відсотків середньорічного обсягу доходів загального фонду місцевого бюджету, а також напрями використання таких коштів визначені ч.1 ст.74 БКУ) для місцевих внутрішніх запозичень для термомодернізації будівель до 2030 року.

Уточнено норми БКУ у зв'язку з віднесенням міст обласного значення до категорії міст. Органам місцевого самоврядування, місцевим державним адміністраціям, ВЦА, ВА (у разі їх утворення) надано право на період дії воєнного стану та з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України здійснення видатків, не віднесених до відповідних місцевих бюджетів і видатків на утримання бюджетних установ одночасно з різних бюджетів на придбання товарів (робіт, послуг) для подальшої передачі бюджетним установам, які утримуються з інших бюджетів.

Зміни також стосуються напрямів використання залишків коштів місцевих бюджетів, які утворилися на кінець бюджетного періоду. Їх значно розширено.

Закон пропонує не поширювати обмеження на використання таких залишків у період воєнного стану на кошти спеціального фонду, тільки бюджет розвитку.

Залишки можуть бути спрямовані на соціальний захист, погашення кредиторської заборгованості, підтримку внутрішньо переміщених осіб та інші пріоритетні напрями. Залишки тепер зможуть спрямовуватися розпорядникам та/або одержувачам бюджетних коштів на оплату праці не лише працівників бюджетних установ, погашення кредиторської заборгованості, яка утворилася на кінець бюджетного періоду, соціальний захист, облаштування місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених (евакуйованих) осіб, реконструкцію, облаштування захисних споруд цивільного захисту, споруд подвійного призначення із захисними властивостями захисних споруд цивільного захисту, придбання первинних (мобільних) укриттів, ремонт (пристосування) приміщень, які плануються до використання для укриття населення, проектування, будівництво, реконструкцію, ремонт пошкоджених або знищених внаслідок такої збройної агресії об'єктів критичної інфраструктури, соціально-культурної сфери, соціального захисту населення та житлового призначення, заходи із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, збільшення обсягу резервного фонду, підтримку підприємств з виробництва, транспортування, постачання теплової енергії, централізованого постачання холодної води та водовідведення, придбання модульних котелень для забезпечення населення, установ та організацій альтернативним опаленням, проектування, будівництво, ремонт систем опалення, співфінансування з місцевих бюджетів, придбання державних цінних паперів із строком обігу більше одного року. Видатки за рахунок вільних залишків можуть здійснюватися шляхом надання міжбюджетного трансферту з відповідного місцевого бюджету або придбання товарів (робіт, послуг) для подальшої передачі бюджетним установам, які утримуються з інших бюджетів.

Встановлено також, що у період дії воєнного стану прогноз місцевого бюджету відповідно до статті 75-1 може не складатися в разі, якщо території територіальної громади чи її окремих населених пунктів включені до переліку територій, на яких ведуться (велися) активні бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, а також якщо на прилеглих до неї територіях ведуться активні бойові дії.

Щодо виконання зобов'язань України перед Міжнародним валютним фондом, законопроект передбачає забезпечення фінансування безкоштовного харчування для дітей внутрішньо переміщених осіб або дітей, які постраждали від війни. Це фінансування залежатиме від наявних фінансових ресурсів державного та місцевого бюджетів, а також бюджетів фондів соціального страхування.

Законопроект також узгоджує норми Бюджетного кодексу з іншими законами України. Зокрема, йдеться про зміни до найменувань окремих доходів загального фонду Державного бюджету України, а також видатків місцевих бюджетів. Це сприятиме уніфікації бюджетного процесу та підвищенню його ефективності.

Переваги впровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні [18]:

1. Підвищення рівня відкритості та прозорості середньострокових бюджетних цілей країни, чіткості та послідовності дій у проведенні бюджетної політики при цьому даючи змогу оцінити відповідність поточної політики та впровадженої фіскальної стратегії країни [17, с. 82; 8, с. 22];

2. Підвищення результативності розподілу державних коштів, покращуючи транспарентність, підзвітність у бюджетному процесі та створення механізму періодичного перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання коштів із бюджету [17, с. 82]. Підвищення результативності розподілу державних коштів досягається шляхом: формування бюджетів на основі реальних показників; встановлення контролю за державним боргом; передбачуваності і розрахунку впливу політичних факторів на економіку держави; чіткості у визначенні пріоритетів у використанні бюджетних коштів; підвищення відповідальності керівників за розміщення та використання бюджетних коштів; прогнозування поточних витрат, які виникнуть у зв'язку з завершенням бюджетних проектів; посилення загального бюджетного контролю [75, с. 2];

3. Шляхом підвищення ефективності та результативності бюджетних видатків здійснюється підвищення ефективності бюджетного процесу на всіх

рівнях бюджетної системи та фінансової дисципліни [17, с. 83]. Також середньострокове бюджетне планування передбачає вдосконалення та модернізацію бюджету шляхом запровадження програмної бюджетної класифікації, яка передбачає акцент не лише на видатках бюджету на адміністративно-територіальні одиниці, а й на типах програм, призначених для досягнення визначених державою цілей, таких як економічне зростання, зростання зайнятості, розвиток інфраструктури тощо [70, с. 272];

4. Середньострокове бюджетне планування забезпечує передбачуване макроекономічне середовище, що сприяє стабільності реалізації бюджетної політики, включаючи своєчасність процесу прийняття [75, с. 2; 20, с. 57];

5. Середньострокове бюджетне планування слугує кращим інструментом планування для покращення якості та узгодженості планування фінансової політики та прийняття рішень, і таким чином сприяє здійсненню структурних реформ, оскільки: орієнтується на чітко визначені цілі та пріоритети бюджетної політики, а бюджетний процес виступає як безперервний та послідовний процес; створює можливості для своєчасного вдосконалення бюджетного процесу на всіх його етапах, виявляючи «слабкі місця» в бюджетній політиці; дає змогу сформулювати своєрідну модель розвитку бюджетних відносин у стратегічній перспективі, завдяки якій можна передбачити розвиток подій у бюджетній сфері з усіма його негативними та позитивними проявами та вжити оперативних заходів для їх подолання; сприяє формуванню системи, яка запобігає виникненню суперечностей між стратегічними планами соціально-економічного розвитку держави, окремих територіальних громад і відповідними фінансовими можливостями [23, с. 100; 17, с. 82; 72, с. 7].

3.3. Видатки місцевих бюджетів на відновлення

Проблематика ефективного використання видатків місцевих бюджетів на відновлення привернула увагу академічної спільноти і практиків державного управління з початком війни у лютому 2014 року, але особливо активно почала досліджуватися лише у 2022 році.

Війна негативно вплинула на економічну базу формування доходів місцевих бюджетів – багато суб'єктів господарювання зупинили або скоротили свою діяльність, доходи домогосподарств також знизилися.

З іншого боку й структура видатків місцевих бюджетів суттєво змінилася. Посилилися фінансові дисбаланси між регіонами країни – якщо раніше донорами виступали переважно східні та південні області, а реципієнтами західні, то зараз картина майже дзеркальна. Області, що знаходяться в глибокому тилу стали місцями дислокації переміщених підприємств та військових підрозділів і, відповідно, отримали різке зростання податку на доходи фізичних осіб, тоді як прифронтові ромади втратили велику частину доходів на фоні великої потреби в коштах на відбудову інфраструктури та соціальні програми.

На думку М. Кужельєва, А. Нечипоренко та С. Стабіас функціонування місцевих бюджетів під час війни проходить три основні фази розвитку:

- фаза шоку і економії (2022 р. – початок 2023 р.);
- фаза стабілізації та адаптації (початок 2023 р. – по теперішній час);
- фаза відновлення та відбудови країни (розпочнеться одразу після закінчення війни).

Слід зазначити, що аналіз практичної реалізації проєктів з відновлення територіальних громад у 2022–2024 рр. свідчить, що саме синергія коштів державного бюджету, місцевих бюджетів і міжнародних партнерів призводить до прискорення та підвищення ефективності їхнього використання. Підтвердженням цієї тези слугують дослідження аналітичного центру CASE Україна «Видатки місцевих бюджетів на відновлення у 2023 році» та «Видатки Фонду ліквідації наслідків збройної агресії у 2023 році».

Основні джерела фінансування проєктів з відновлення територіальних громад можна класифікувати наступним чином (рис. 3.2.) [35].

Основні джерела фінансування проєктів з відновлення територіальних громад			
Видатки місцевих бюджетів	Видатки державного бюджету	Фінанси державних фондів	Приватний капітал
<ul style="list-style-type: none"> - видатки місцевих бюджетів в межах бюджетних програм; - видатки з бюджетів розвитку; - видатки на реалізацію програм відновлення; - співфінансування об'єктів, що фінансуються зарубіжними фондами; - фонди відновлення на рівні територіальних громад. 	<ul style="list-style-type: none"> - кошти Фонду ліквідації наслідків збройної агресії; - кошти резервного фонду; - кошти країн-партнерок. 	<ul style="list-style-type: none"> - кошти фонду United24 (в розрізі профільних міністерств); - кошти Фонду відновлення зруйнованого майна та інфраструктури. 	<ul style="list-style-type: none"> - кошти українських благодійних фондів; - кошти міжнародних благодійних фондів; - кошти фізичних і юридичних осіб

Рис. 3.2. Основні джерела фінансування проєктів з відновлення територіальних громад [35].

Згідно Наказу №1151 від 15.07.2025 р. «Про затвердження Змін до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією», виданого Міністерством розвитку громад та територій України з початку повномасштабного вторгнення більше 4000 населених пунктів опинилися у тимчасовій окупації [12].

Але це тільки тимчасово окупована частина країни, а наслідки ракетно-дронового терору стосуються майже всієї території України. Аналіз звітів за 2023 рік свідчить про те, що кошти на відновлення було заплановано у видатках місцевих бюджетів лише 14 областей (рис. 3.3).

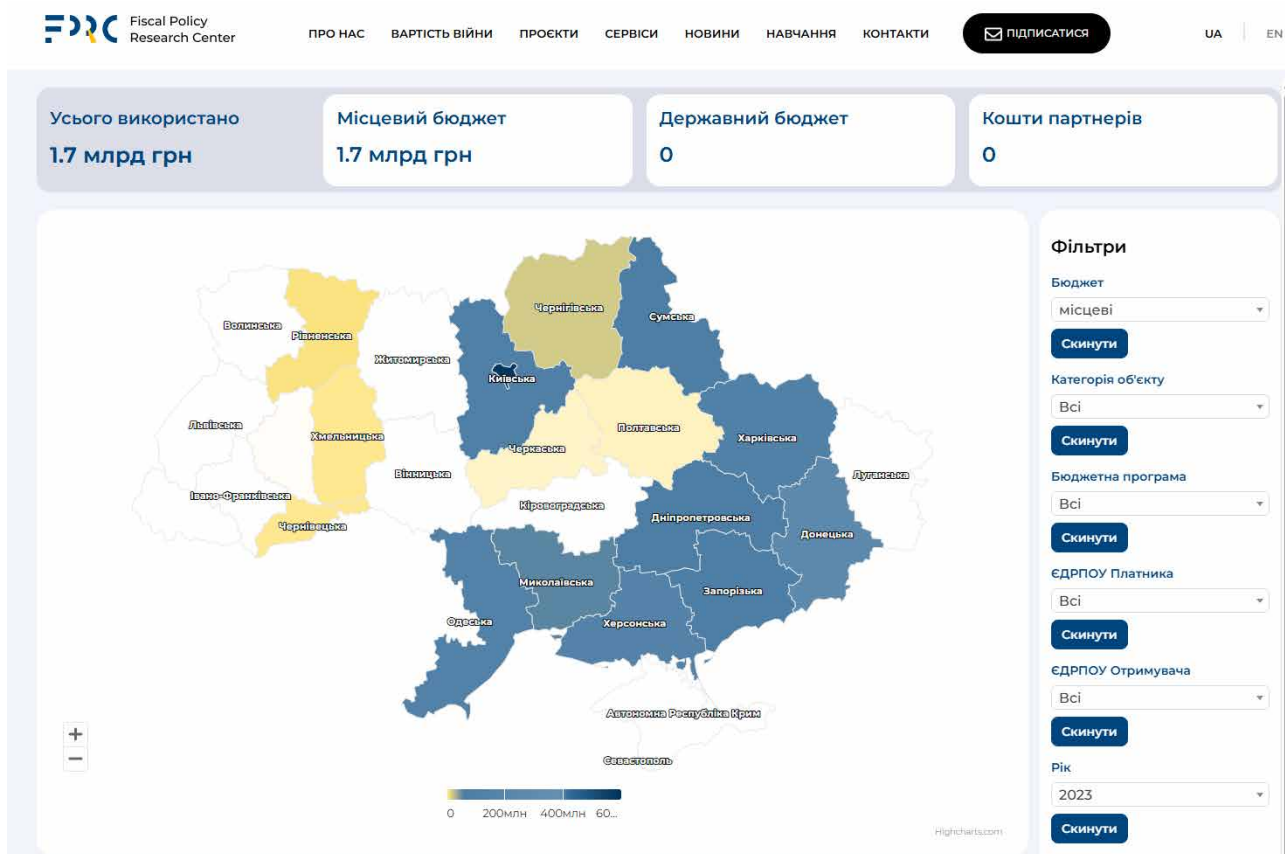

Рис. 3.3. Скріншот «Дашборд: Видатки місцевих бюджетів на відновлення - Fiscal Center»

Згідно даних рис. 3.3., найбільш постраждалі області на сході і півдні країни (Донецька, Одеська, Сумська та Херсонська) мали найбільші суми видатків місцевих бюджетів. Так, на долю найбільш постраждалої Донецької області, яка зазнає бомбардування з 2014 року, за аналізований рік витрачено 132,6 млн грн – це майже 33% загальних видатків місцевих бюджетів на відновлення.

Логічним є й той факт, що області «глибокого тилу» витрачали значно менше коштів за кодами ТПКВК МБ 7372-7377.

На рисунку 3.4. представлено розподіл видатків місцевих бюджетів на відновлення за напрямками використання у 2024 році.

Програми, з яких фінансуються видатки:

Програма	Кількість об'єктів	Профінансовано, грн
Відновлення житлових об'єктів (7375)	985	799 852 593
Відновлення освітніх установ (7372)	202	416 832 560
Відновлення об'єктів житлово-комунального господарства (7376)	20	311 185 329
Відновлення інших об'єктів (7377)	70	68 444 340
Відновлення медичних установ (7373)	34	47 954 869
Відновлення установ соціальної сфери (7374)	21	42 547 033

Рис. 3.4. Скріншот «Дашборд: Видатки місцевих бюджетів на відновлення - Fiscal Center»

Дані 2024 року свідчать, що найбільші видатків у 2023 році стосувалися кодів 7375 «Відновлення житлових об'єктів» – 799,859 млн грн та 7372 «Відновлення освітніх установ» – 416,83 млн грн. Це підтверджує пріоритетні цілі знищення українського народу з боку країни-агресорки – діти, молодь і цивільне населення.

Ці тенденції збереглися і у поточному 2025 році, але вичерпної статистики по видаткам місцевих бюджетів на відновлення пошкоджених та знищених об'єктів ще немає і дослідити їх можна буде трохи пізніше.

На думку вчених [35], перспективи розвитку фінансової політики територіальних громад мають полягати у наступному:

- збільшення підтримки бюджетів конкретних ТГ з боку державного бюджету та спеціальних державних фондів;
- розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та урядами країн-партнерок щодо участі в відновленні постраждалих об'єктів в Україні;
- розширення спектрів запровадження регіональних інвестиційних програм як фінансового інструмент стимулювання регіонального розвитку в умовах бюджетної децентралізації [14; 15];
- активізацію роботи щодо конфіскації на користь народу України заморожених активів рф – ці кошти можуть посилити як оборонну позицію

країни, так направлені на ліквідацію наслідків бойових дій та шахедно-ракетних ударів по цивільній інфраструктурі країни;

- проведення активних заходів щодо залучення національного і зарубіжного приватного капіталу у відбудову – це цілком можливо зробити за допомогою механізму державно-приватного партнерства та застосування низки фінансових інструментів на фондовому ринку;

- запровадження на рівні ТГ системи стратегічного планування – це дозволить визначити пріоритети на місцевому рівні, прорахувати витрати насередньостроковому обрії та системно відбудовувати конкретні міста та селища;

- відновлення інфраструктурних об'єктів на території громад має передбачати одночасну модернізацію (принцип «build back better») [16], адже немає сенсу, наприклад, відбудовувати зруйнований старий обмежено-придатний для сучасних реалій дитячий садок, треба на його місці одразу будувати сучасний і адаптований до потреб громади новий, який, крім іншого, буде мати надійне бомбосховище та інші зручності;

- розробка та запровадження ефективного механізму кредитування ТГ, а для цього потрібно внести певні зміни у Бюджетний кодекс України, щоб місцеві громади мали право отримувати кредитні ресурси для реалізації конкретних інфраструктурних та житлових програм.

Головними викликами для місцевих бюджетів в умовах війни є фінансові дисбаланси, зменшення автономії доходів, обмеженість ресурсної бази, відсутність досвіду роботи в таких умовах і корупція. Однак, незважаючи на це, саме видатки місцевих бюджетів на відновлення можуть стати базою для повоєнного відновлення економіки держави та вирішення соціальних питань.

Висновки до розділу 3.

1. На основі проведеного аналізу та систематизації напрямів удосконалення механізмів фінансового контролю, варто зазначити, що підвищення ефективності контролю за використанням коштів місцевих бюджетів потребує комплексного підходу з одночасним впровадженням змін у нормативно-правовій, інституційній та методологічній сферах. Реалізація запропонованих напрямів в роботі дозволить підвищити ефективність механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів, забезпечити прозорість та підзвітність у бюджетній сфері, а також сприятиме досягненню цілей реформи децентралізації щодо ефективного управління публічними фінансами на місцевому рівні.

2. Переваги впровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні:

- Підвищення рівня відкритості та прозорості середньострокових бюджетних цілей країни.

- Підвищення результативності розподілу державних коштів, покращуючи транспарентність, підзвітність у бюджетному процесі та створення механізму періодичного перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання коштів із бюджету.

- Шляхом підвищення ефективності та результативності бюджетних видатків здійснюється підвищення ефективності бюджетного процесу на всіх рівнях бюджетної системи та фінансової дисципліни.

- Середньострокове бюджетне планування забезпечує передбачуване макроекономічне середовище, що сприяє стабільності реалізації бюджетної політики, включаючи своєчасність процесу прийняття.

- Середньострокове бюджетне планування слугує кращим інструментом планування для покращення якості та узгодженості планування фінансової політики та прийняття рішень, і таким чином сприяє здійсненню структурних реформ, оскільки: орієнтується на чітко визначені цілі та пріоритети бюджетної політики.

3. Слід зазначити, що аналіз практичної реалізації проєктів з відновлення територіальних громад у 2022–2024 рр. свідчить, що саме синергія коштів державного бюджету, місцевих бюджетів і міжнародних партнерів призводить до прискорення та підвищення ефективності їхнього використання.

Основні джерела фінансування проєктів з відновлення територіальних громад можна класифікувати наступним чином: видатки місцевих бюджетів; видатки державного бюджету; фінанси державних фондів; приватний капітал.

Перспективи розвитку фінансової політики територіальних громад мають полягати у наступному:

- збільшення підтримки бюджетів конкретних ТГ з боку державного бюджету та спеціальних державних фондів;
- розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та урядами країн-партнерок щодо участі в відновленні постраждалих об'єктів в Україні;
- розширення спектрів запровадження регіональних інвестиційних програм;
- проведення активних заходів щодо залучення національного і зарубіжного приватного капіталу у відбудову;
- запровадження на рівні ТГ системи стратегічного планування;
- відновлення інфраструктурних об'єктів на території громад має передбачати одночасну модернізацію (принцип «build back better»);
- розробка та запровадження ефективного механізму кредитування ТГ.

Головними викликами для місцевих бюджетів в умовах війни є фінансові дисбаланси, зменшення автономії доходів, обмеженість ресурсної бази, відсутність досвіду роботи в таких умовах і корупція. Однак, незважаючи на це, саме видатки місцевих бюджетів на відновлення можуть стати базою для повоєнного відновлення економіки держави та вирішення соціальних питань.

ВИСНОВКИ

1. Місцеві бюджети слід розглядати, як багатоаспектне та комплексне поняття, трактування та дослідження якого можна проводити з різних сторін. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що місцеві бюджети відіграють ключову роль у системі місцевих фінансів. Вони виступають не лише як джерело фінансування суспільних потреб, а й як інструмент економічного зростання, підтримки інфраструктури та згладжування соціально-економічної нерівності.

2. Видатки місцевих бюджетів виступають ключовим інструментом реалізації економічної політики органів місцевого самоврядування в межах територіальних громад. Вони становлять економічну категорію, безпосередньо пов'язану з розвитком адміністративно-територіальних одиниць, у зв'язку з чим їх класифікація та регулювання закріплені у низці нормативно-правових актів. Водночас сучасний науковий та практичний інтерес зосереджується не стільки на фінансуванні визначених законодавчо статей видатків, скільки на оцінці результативності такого фінансування як складової бюджетного менеджменту.

Ефективне виконання бюджету за видатками на сьогодні передбачає не лише дотримання планових показників, а й фактичну реалізацію програм та заходів соціально-економічного розвитку території. У цьому контексті проблематика оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів постає перспективним напрямом для подальших наукових досліджень.

3. В умовах воєнного стану було ухвалено комплекс нормативно-правових актів, спрямованих на оптимізацію бюджетного процесу. Ці заходи були зумовлені необхідністю адаптації до екстремальних обставин, таких як обмежений доступ до інформації, відсутність інтернет-зв'язку та унеможливлення проведення засідань представницьких органів місцевого самоврядування. Крім того, були імплементовані зміни в порядку казначейського обслуговування та встановлено пріоритетність здійснення видатків.

Загалом було прийнято 248 правок що стосуються бюджетного процесу на місцях. Нами згруповано їх в п'ять основних блоків: загальні положення та управління місцевими бюджетами, резервний фонд та фінансування пріоритетних напрямів, зміни у виконанні бюджету та здійсненні виплат, спрощення процедур та регулювання, фінансування соціальних та гуманітарних потреб.

Аналіз внесених змін свідчить про їх переважно позитивний ефект. Зокрема, делегування повноважень щодо перерозподілу коштів місцевих бюджетів виконавчим комітетам та військовим адміністраціям без ухвалення рішень сесіями забезпечило високу оперативність у прийнятті фінансових рішень, що було критично важливим в початковий період воєнного стану.

4. Для місцевих бюджетів пріоритетом у бюджетах 2025 залишаються освіта, культура, охорона здоров'я, соціальний та цивільний захист, заходи територіальної оборони та заходи з мобілізації місцевого рівня.

Фінансовий ресурс місцевих бюджетів на 2025 рік ухвалений з урахуванням Бюджетної декларації на 2025-2027 роки, яка в 2024 році була схвалена Постановою Кабінету міністрів «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки». Це важливо, оскільки місцеві бюджети повертаються до середньострокового бюджетного планування.

5. Структура видатків державного та місцевих бюджетів у 2024 році яскраво демонструє розподіл функцій між рівнями влади та пріоритети бюджетної політики в умовах війни. Абсолютним домінантом залишається сектор оборони – 2,3 трлн грн, що повністю фінансується з державного бюджету.

Другим за обсягом є блок «порядок, безпека та суди» – 692 млрд грн з держбюджету та 20,1 млрд грн з місцевих. Цей напрям включає фінансування правоохоронних органів, судової влади, Нацгвардії та ін. Також значну частину державних видатків становлять загальнодержавні функції (558,2 млрд грн), соціальний захист (464,7 млрд грн) та охорона здоров'я (201,4 млрд грн), тоді як участь місцевих бюджетів у цих галузях є меншою, але важливою (від 37 до 117 млрд грн залежно від напрямку).

Водночас є галузі, в яких саме місцеві бюджети відіграють головну роль. Найбільш показовою є освіта: при загальних видатках 348,4 млрд грн понад 80% (283,7 млрд грн) фінансується з місцевих бюджетів. У сфері житлово-комунального господарства, економічного розвитку, духовного та фізичного розвитку (культура, спорт) лівова частка фінансового навантаження покладена саме на місцеве самоврядування.

6. З урахуванням внесених змін станом на 31.12.2024 року уточнений план загального фонду бюджету на 2024 рік по доходах склав 801,4 млн грн., по видатках складає 797,7 млн грн., по спеціальному фонду по доходах у сумі 39,4 млн грн., по видатках у сумі 208,3 млн грн.

Видаткова частина загального фонду бюджету Миронівської міської територіальної громади за 12 місяців 2024 року виконана на 89,85 %, уточнений план звітнього періоду 797,7 млн грн, касові видатки склали 716,7 млн грн.

Установами освіти кошти використані за 2024 рік становили у сумі 313,48 млн грн, або 89,9 % до уточненого плану звітнього періоду.

Видатки на освіту складають 43,74 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

На фінансування закладів охорони здоров'я за звітний за 2024 рік використано коштів у сумі 79,79 млн грн, що складає 98,82 % до уточненого плану звітнього періоду. На заходи державної політики з питань дітей та їх соціального захисту за 2024 рік використано коштів в сумі 0,99 млн грн. (Програма підтримки сім'ї та забезпечення прав дітей «Назустріч дітям» Миронівської міської територіальної громади на 2022-2024 роки»).

На фінансування заходів у галузі культури та мистецтва за 2024 рік використано коштів у сумі 25,64 млн грн, або 89,42 % до уточненого плану звітнього періоду. На фізичну культуру і спорт використано коштів у сумі 13,36 млн грн, або 70,11 % до плану, з них на утримання дитячо-юнацької спортивної школи витрачено 12,37 млн грн, на проведення фізкультурно-масових заходів витрачено 0,10 млн грн.

Видатки на житлово-комунальне господарство складають 62,37 млн грн, або 88,05 % до плану на звітний період. Видатки на організацію благоустрою складають 54,97 млн грн, на експлуатацію та технічне обслуговування житлового фонду в сумі 2,65 млн грн, на забезпечення діяльності комунальних підприємств водопровідно-каналізаційного напрямку в сумі 4,05 млн грн. Видатки на житлово-комунальне господарство складають 8,7 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року. Видатки на іншу діяльність складають 0,6 % в загальній сумі видатків загального фонду бюджету територіальної громади за 12 місяців поточного року.

7. На основі проведеного аналізу та систематизації напрямів удосконалення механізмів фінансового контролю, варто зазначити, що підвищення ефективності контролю за використанням коштів місцевих бюджетів потребує комплексного підходу з одночасним впровадженням змін у нормативно-правовій, інституційній та методологічній сферах. Реалізація запропонованих напрямів в роботі дозволить підвищити ефективність механізмів фінансового контролю за використанням коштів місцевих бюджетів, забезпечити прозорість та підзвітність у бюджетній сфері, а також сприятиме досягненню цілей реформи децентралізації щодо ефективного управління публічними фінансами на місцевому рівні.

Переваги впровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні:

- Підвищення рівня відкритості та прозорості середньострокових бюджетних цілей країни.
- Підвищення результативності розподілу державних коштів, покращуючи транспарентність, підзвітність у бюджетному процесі та створення механізму періодичного перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання коштів із бюджету.
- Шляхом підвищення ефективності та результативності бюджетних видатків здійснюється підвищення ефективності бюджетного процесу на всіх рівнях бюджетної системи та фінансової дисципліни.

– Середньострокове бюджетне планування забезпечує передбачуване макроекономічне середовище, що сприяє стабільності реалізації бюджетної політики, включаючи своєчасність процесу прийняття.

– Середньострокове бюджетне планування слугує кращим інструментом планування для покращення якості та узгодженості планування фінансової політики та прийняття рішень, і таким чином сприяє здійсненню структурних реформ, оскільки: орієнтується на чітко визначені цілі та пріоритети бюджетної політики.

8. Проблематика ефективного використання видатків місцевих бюджетів на відновлення привернула увагу академічної спільноти і практиків державного управління з початком війни у лютому 2014 року, але особливо активно почала досліджуватися лише у 2022 році. Перспективи розвитку фінансової політики територіальних громад мають полягати у наступному:

– збільшення підтримки бюджетів конкретних ТГ з боку державного бюджету та спеціальних державних фондів;

– розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та урядами країн-партнерок щодо участі в відновленні постраждалих об'єктів в Україні;

– розширення спектрів запровадження регіональних інвестиційних програм;

– проведення активних заходів щодо залучення національного і зарубіжного приватного капіталу у відбудову;

– запровадження на рівні ТГ системи стратегічного планування;

– відновлення інфраструктурних об'єктів на території громад має передбачати одночасну модернізацію (принцип «build back better»);

– розробка та запровадження ефективного механізму кредитування ТГ.

Головними викликами для місцевих бюджетів в умовах війни є фінансові дисбаланси, зменшення автономії доходів, обмеженість ресурсної бази, відсутність досвіду роботи в таких умовах і корупція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2024 рік. URL: <https://decentralization.ua/news/19387>
2. Архипенко С.В., Голобородько Т.В. Сутність і види видатків місцевих бюджетів та конституційні права органів місцевого самоврядування щодо їх здійснення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №11. С. 132–137.
3. Балінський В. В. Реформа децентралізації влади в Україні: сучасний стан та перспективи подальшого впровадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4 (68). С. 63–69.
4. Барський Ю.М., Чуль О.М. Система державного фінансового контролю: функціонування, проблематика, оптимізація. *Економічний простір*. 2011. № 45. С. 193–202.
5. Бечко П.К., Ролінський О.В. Місцеві фінанси. Навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 192 с.
6. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін. К.: НДФІ, 2004.
7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 05.05.2025).
8. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року N 2456-VI (зі змінами та доповненнями). URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text)
9. Варцаба В.І., Мулеса Е.В., Придко Р.О. Аналіз наповнення місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку економіки і культури в Україні та світі*, 2023. Вип. 1(1). С. 14–20.
10. Василик О. Д. Бюджетна система України: підручник. Київ, 2018. 544 с.
11. Василик О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України. Київ : Центр навч. л-ри, 2004. С. 176.
12. Верховна рада України. Бюджетний кодекс, 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
13. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси: навчальний посібник. Київ, 2019.

14. Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І. Місцеві фінанси : навч. посіб. Київ : Алерта, 2011. 328 с.
15. Возняк Г. В., Коваль В. М. Видатки місцевих бюджетів через призму війни в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2022. Вип. 2(154). С. 9-14. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-2-2>.
16. Гапонюк М.А., Яцюта В.П., Буряченко А.Є., Слав кова А.А. Місцеві фінанси. К.: КНЕУ, 2002. 184 с.
17. Гарбінська-Руденко А.В., Гринишин Т.І., Магдалінова А.В. вплив адміністративної реформи на ефективність використання коштів місцевих бюджетів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. С. 379–384. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.57>
18. Гей К.В. Аналіз переваг та ризиків впровадження механізму середньострокового бюджетного планування в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 74: частина 2. С. 250-254.
19. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 424 с.
20. Давиденко Н.М. Середньострокове планування у поліпшенні бюджетної політики в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 38. С. 54–59.
21. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 р. № 252. Урядовий портал: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannya-miscevih-byudzhativ-u-period-voyennogo-stanu-252>
22. Дрозд І.К., Шевчук В.О. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Київ: ТОВ «Імекс- ЛТД», 2007. 304 с.
23. Дубина М. Упровадження та реалізація системи середньотермінового бюджетного планування в Україні: досвід Німеччини. *Галицький економічний вісник*. 2020. Т. 66. № 5. С. 78–92.

24. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / наук. Ред Сторонянська І.З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2022. 70 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

25. Єрмоєнко А. Місцеві бюджети у системі фінансового забезпечення територіальних громад. *Економічний вісник університету*, 2023. Вип. 57. С. 132–137.

26. Єфремова І. І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення. *Форум права*. 2019. № 1. С. 157–161.

27. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

28. Закон України “Про місцеве самоврядування” від 21.05.1997 № 280/97-ВР

29. Звіт про результати діяльності Державної аудиторської служби України за 2024 рік. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3754> (дата звернення: 05.05.2025).

30. Звіт про стан розвитку державного внутрішнього фінансового контролю в Україні за 2023 рік. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/reports> (дата звернення: 05.05.2025).

31. Кавиршина В.А. Формирование местных бюджетов: зарубежный опыт и украинские реали. *Економіка та право*. 2017. №3 (42). С. 32–39.

32. Канєва Т. В., Карпенко М. Ю. Доходи місцевих бюджетів як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку території. *Проблеми економіки*, 2023. Т. 55. Вип. 1. С. 185–191.

33. Кириленко О. П. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 1. С. 17–27.

34. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

35. Кужелєв, М., Нечипоренко, А., & Стабіас, С. (2025). Видатки місцевих бюджетів на відновлення: тенденції, виклики та перспективи. *Економіка та суспільство*, (78). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-27>

36. Лисяк Л.В. Розвиток міжбюджетних відносин в Україні в умовах податкового реформування. *Економічний простір*. 2014. № 81. С. 125-137.

37. Ломачинська І.А., Чуркіна І.Є. Децентралізація місцевих бюджетів в Україні: виклики в період війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 20. С. 29–31.

38. Матвєєва О.Ю. Використання економічно орієнтованого підходу до визначення поняття «місцеві бюджети» як основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування / О. Матвєєва // Державне управління та місцеве самоврядування. 2010. Вип. 2. Режим доступу: http://www.dridu.dp.ua/vidavictvo/2010/2010_02%285%29/10moyszms.pdf.

39. Мельник А. Підвищення конкурентоспроможності територіальних громад в умовах реалізації нової регіональної політики України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 1. С. 21–36. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.01.021>

40. Методичні рекомендації формування бюджету територіальної громади на 2024 рік. URL: <https://ulead.org.ua/storage/admin/files/75b6cfecd899b40f9a7effd76d8d6861.pdf>

41. Науменко А. М. Сутність та роль місцевих бюджетів в соціально-економічних процесах регіону. *Наукові праці НДФІ*. 2006. 3 (36). С. 65–73.

42. Негода Ю. В. Напрями розбудови ринку державних боргових цінних паперів. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2021. Том 12, № 2. С. 37–47

43. Негода Ю., Новак І. (2023). Інноваційне забезпечення аграрного сектору України. *Економіка та суспільство*, (50). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-40>

44. Негода Ю.В. Роль місцевих бюджетів у фінансуванні повоєнного відновлення комунальної сфери. *Економіка і суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-59>

45. Негода Ю.В., Пижук Р.П. Модернізація державного фінансового контролю. *Ефективна економіка*. 2025. № 6. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.6.26%20>

46. Негода, Ю., & Олійник, Л. (2025). Особливості формування бюджетів територіальних громад у воєнний період. *Економіка та суспільство*, (76). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-60>

47. Ніколаєва О.М. Місцеві фінанси: навч. посіб. О.М. Ніколаєва, А.С. Маглаперідзе. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 354 с.

48. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія): Навч. посіб. Київ : КНЕУ, 1999. С. 83.

49. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (оновлюється): електронний ресурс. URL: <https://decentralization.ua/news/14654>

50. Піхоцька О.М. Ющик Ю.В. Аналіз виконання бюджетів в період воєнного стану. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна*. 2022. Вип. 35. С. 25–32.

51. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії та практики: монографія. Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2014. 336 с.

52. Покровська О.В. Спроможні територіальні громади: фінансовий аспект функціонування. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «*Modern Economics*». 2018. №7. С. 139–147. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/capable-territorial-communities-the-financial-aspect-of-functioning/>

53. Постановою Кабінету міністрів від від 28 червня 2024 р. № 751 «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>

54. Про внесення змін до Порядку зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування: постанова

Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 р. № 246. Законодавство України: сайт. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022 %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022%D0%BF#Text)

55. Про внесення змін до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252: постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2022 р. № 693. Урядовий портал: сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-punktu_1-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-11-bereznia-2022-r-252-693-170622

56. Про внесення змін до Типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету: наказ Міністерства фінансів України від 10.03.2022 р. № 95. Законодавство України: сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0095201_22#Text

57. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

58. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590. Законодавство України: сайт URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021 %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021%D0%BF#Text)

59. Про затвердження Порядку фінансового забезпечення діяльності військових адміністрацій: постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2022 р. № 397. Урядовий портал: сайт. URL: [https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku finansovogo-zabezpechennya-diyalnosti-vijskovih-administracij_397](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku_finansovogo-zabezpechennya-diyalnosti-vijskovih-administracij_397)

60. Раделицький Ю.О. Теоретико-системні основи визначення місцевих бюджетів. Причорноморські економічні студії. 2017. Випуск 14. С. 125–130.

61. Стефанюк І.Б. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації й визначення сис теми. Фінанси України. 2009. № 11. С. 82–89.

62. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: Навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2005. С. 127–130.

63. Управління місцевими фінансами. І.Л. Сазонець, Т.В. Гринько, Г.Ю. Придатко. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 116.

64. Хомутенко А.В. Система фінансового контролю за використанням бюджетних коштів в Україні: монографія. Одеса: Атлант, 2009. 272 с.

65. Цимбалюк, І., Павліха, Н., & Корнелюк, О. (2023). Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*, (55). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107>

66. Черевань І. В., Бородін Б. М. Перспективні зрушення регіонального розвитку в умовах воєнних викликів. *Наукові перспективи*, 2023. № 1(31). С. 190–199.

67. Шматковська Т. О., Подзізей О. О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Економічний форум*. 2020. № 4. С. 77–85.

68. Abuselidze, G., Bilyak, Y., Oliinyk, L., Nehoda, Y. (2024). The Impact of Public Debt on Fiscal Sustainability During and After a Pandemic. In: Mansour, N., Bujosa Vadell, L.M. (eds) *Artificial Intelligence, Digitalization and Regulation. Contributions to Management Science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-67531-7_25

69. Abuselidze, George; Sudak, Iryna; Bilyak, Yuliia; Nehoda, Yuliia. Political features of federalization of the most powerful countries in the world: experience for Ukraine. *International Multidisciplinary Scientific GeoConference : SGEM*; Sofia, Vol. 21, Iss. 5.1, (2021). DOI:10.5593/sgem2021/5.1/s21.096\

70. Cristina Tita, Alexandra Otetea, Ilie Banu. The Importance of aMedium-Term Budgetary Framework in Enhancing the Sustainability of Public Finances in Romania. 21st International Economic Conference (16-17 May 2014, Sibiu, Romania). *Procedia Economics and Finance*. 2014. P. 270–274

71. Klymenko M., Dolzhenko I., Nehoda Y. Analyzing the impact of tax mechanisms for stimulating innovation in the agricultural sector on attracting investors. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2024. Випуск 4 (77). С. 138–144 DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.77-24>

72. Medium term budgetary framework (MTBF). Finance Department Government of Sindh. URL: <https://finance.gos.pk/Home/Download?path=Budget%5CMTBF%5CMTBF%20Conceptual%20Note%20%28updated%20%26%20refined%20version%29.pdf>.

73. Nehoda Y.V. Ways of improving state financial control in Ukraine. *Економіка і суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-4>

74. Nehoda, Yu., Labenko, O., & Pyzhuk, R. (2025). The role of state financial control in the implementation of budget programmes. *Economics and Business Management*, 16(3), 160-178. <https://doi.org/10.31548/economics/3.2025.160>

75. Savchuk S. Medium-term budget planning : domestic realities and foreign experience. Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірн. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 10 верес. 2019 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2019. С. 76–80.